

2-6-20

ལེན་ཉི་ཤུ་པ། སྐྱེ་གྱི་རུས་པ་བསྟན་པ།

ГЛАВА 20. СВОЙСТВА ЛЕКАРСТВ

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྟོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་གྱིས་འདི་རྒྱུ་ཅེས་གསུངས་སོ། ། གྱེ་དྲང་སྟོང་ཆེན་པོ་ཉོན་ཅིག །

Then again Sage Rigpai Yeshe (*rig pa'i ye shes*) spoke, saying, "O great Sage, listen.

Затем мудрец (*drang srong*) Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*) снова изрёк: «О великий мудрец, слушай!

སྐྱེ་གྱི་རུས་པ་རོ་རུས་པ་ལོ་གཉིས། སྐྱི་དང་བྱེ་བྲག་ཅེས་སུ་གསུངས་པ་ཡིན། །

The potency of medicine is of two kinds: *ro nus pa*, the potency derived from the taste which is expounded in general and *ngo bo nus pa*, the potency derived from its natural quality is expounded specifically.

Действие лекарства [состоит] из двух: действие вкуса и природы. Расскажу об этом в общем и в частности.

དང་པོ་རུས་སྟོབས་ཡིན་ཏན་གསུམ་དུ་བཤད། །

The first type is explained under three sections: the *nus pa* (potency), the *stobs* (strength) and the *yon tan* (quality) of the medicinal substance.

1. Первое объясняется в трех [пунктах]: действие, сила, качества.

རུས་པ་སྩེ་སྩུམ་བསིལ་དང་རྩལ་བ་དང་། །ཡང་རྩུབ་ཚ་དང་རྣོ་བ་རྣམ་པ་བརྒྱད། །དང་པོ་བཞི་པོས་རྒྱང་དང་མཁྲིས་པ་
སེལ། །འོག་མ་བཞི་ཡིས་བད་ཀན་སེལ་བར་བྱེད། །ཡང་རྩུབ་བསིལ་བ་གསུམ་གྱིས་རྒྱང་སྦྱང་ཅིང་། །ཚ་རྣོ་སྩུམ་པ་གསུམ་
གྱིས་མཁྲིས་པ་སྦྱེད། །སྩེ་སྩུམ་བསིལ་རྩལ་བཞི་ཡིས་བད་ཀན་སྦྱེད། །ཡོན་ཏན་མ་ལུས་སྦྱིང་པོར་གྱུར་པ་དང་། །རུས་པའི་
ལྷན་པར་ལྡན་པས་མཐུ་ཞེས་བརྗོད། །

The eight potency are the heavy, oily, cool, blunt, light, rough, hot and sharp. The first four potencies cure *rlung* and *mkhris pa* disorders, whereas the last four potencies cure *bad kan* disorders. Light, rough and cool potencies give rise to *rlung* disorders, whereas three potencies of hot, sharp and oily give rise to *mkhris pa* disorders. Four potencies of heavy, oily, cool and blunt potency give rise to *bad kan* disorders. These potencies are the essence of all qualities. They are also referred as the powder due to these being endowed with exceptional therapeutic potency.

1.1 Восемь видов действий: тяжелое, маслянистое, прохладное, тупое, лёгкое, грубое, жгучее, острое. Первые четыре устраняют лунг (*rlung*) и трипа (*mkhris pa*). Последние четыре устраняют бекен (*bad kan*). Тройка лёгкое, грубое, прохладное порождает лунг (*rlung*). Тройка жгучее, острое, маслянистое порождает трипа (*mkhris pa*). Четвёрка тяжёлое, маслянистое, прохладное, тупое порождает бекен (*bad kan*). В них собраны все качества, а благодаря их особенному действию¹ их [также] называют мощью.

གངས་ཅན་འབྲིགས་བྱེད་ལྗོད་ཀྱི་སྟོབས་ཅན་ལས། །བསིལ་རྩོད་ལུལ་དུ་གྱུང་བས་སྟོབས་ཞེས་བྱ། །དེ་ལ་ཚ་བས་གང་བའི་
ནད་རྣམས་སེལ། །བསིལ་བས་ཚ་བའི་ནད་རྣམས་སེལ་བར་བྱེད། །

Gang can and *'bigs byed* represent the lunar and solar energies respectively. Medicinal substances that grow in these places are said to possess optimal powers of coolness and heat respectively, and as such they are called the strength. Medicinal substances with the hot potency cure cold disorders, while medicinal substances with the cool potency cure hot disorders.

1.2 Происходящие из совершенных прохладных и тёплых качеств того, что растёт на горе Гангчен (*gangs can*) и Бигдже (*'bigs byed*), обладающих солнечной и

¹ способности воздействовать на заболевание

лунной энергией, называют силами. Горячее устраняет болезни холода, а прохладное – болезни жара.

ཡོན་ཏན་འཇམ་དང་སྤྱོད་ལྗོངས་དང་བརྟན། བྲང་དང་རྒྱལ་བ་བསེལ་མཉེན་སྦྲེད་དང་སྐྱམ། ལྷོ་དང་ཚ་བ་ཡང་དང་རྣོ་
རྒྱུ་གཤམ། བསུ་དང་བདུན་གྱིས་མཚན་ཉིད་ཉི་ཤུ་འཛོམས། །དེ་ཕྱིར་ཡོན་ཏན་ཞེས་སུ་བཤད་པ་ཡིན། །

Smooth, heavy, warm, oily, stable, cold, blunt, cool, flexible, fluidity, dry, parched, hot, light, sharp, rough and mobile are the seventeen qualities of medicinal substance. They are termed as qualities because they overcome the twenty characteristics of disorders.

1.3.1 Семнадцать качеств: мягкое, тяжелое, тёплое, маслянистое, устойчивое, холодное, тупое, прохладное, гладкое, жидкое, сухое, впитывающее, жгучее, лёгкое, острое, грубое, подвижное подавляют двадцать характеристик. Поэтому они называются качествами².

དེ་དག་པལ་ཆེར་རོ་ལས་རྗེས་འབྱུང་སྟེ། །རོ་ནི་ས་སོགས་རྣམས་ལ་བརྟེན་པའི་ཕྱིར། །སྤྱོད་སྤྱོམ་ལ་སོགས་དེ་ལས་འབྱུང་བ་
ཡིན། །ལན་ཚ་བསྐྱམ་མངར་རྣམ་གསུམ་རིམ་བཞིན་སྟེ། །དེ་བཞིན་ལན་ཚ་སྐྱུར་མངར་སྤྱོམ་པ་ཡིན། །བསྐྱུར་ལ་མངར་བསེལ་
ལ་བསྐྱུར་མངར་བ་རྒྱལ། །སྐྱུར་ཚ་ལ་བ་རྣམ་གསུམ་ཡང་ལ་རྒྱུབ། །ཚ་སྐྱུར་ལན་ཚ་རྣམ་གསུམ་ཚ་ལ་རྣོ། །

The potency and quality are mostly derived from their corresponding taste. As taste is depended on cosmo physical elements like Earth and so on, qualities like heavy, oily etc. are also derived from the six tastes. Accordingly, salty, astringent and sweet tastes are successively heavier in quality. Similarly, salty, sour and sweet tastes are successively oilier in quality. Astringent, bitter and sweet tastes are successively cooler in quality, and bitter, astringent and sweet tastes are successively blunter. The three taste of sour, hot and bitter are lighter and rougher progressively, while the three taste of hot, sour and salty are successively hotter and sharper.

1.3.2 Как правило, они возникают из вкусов, а вкусы опираются на Землю и прочие [первозлементы], поэтому «тяжёлое», «маслянистое» и прочее возникают именно от них. Солёное, вяжущее, сладкое – каждый последующий тяжелее

² букв. «достоинства»

[предыдущего]. Аналогично солёное, кислое, сладкое – [ряд по нарастанию] маслянистых [качеств]; вяжущее, горькое, сладкое —по прохладным; горькое, вяжущее, сладкое — по тупым [свойствам]. Кислое, жгучее, горькое — по легким и грубым; жгучее, кислое, соленое – [ряд по нарастанию] жгучих и острых [качеств].

རོ་སྐྱེགས་མ་བཅོས་གང་ཡང་སྟོབས་ཅན་ཡིན། །རོ་མཉམ་རྒྱས་པ་སོ་སོ་རྟེན་སྟོབས་དང་། །ལྗུར་པ་སྐྱུར་བའི་དབང་ལས་
འབྱུང་འགྱུར་ཏེ། །མི་མཐུན་འོག་མས་གོང་མ་ཟིལ་གྱིས་གཞོན། །

The actions of a medicinal substance are most powerful if its taste, potency and post-digestive taste remain unaffected in their natural states. However, despite having similar taste, the effect may vary depending upon the distinct proportion of the dominant elemental basis, or by transmutation of the effects of taste into potency and post-digestive taste of the medicinal substances in various forms that can outlast each other. If the taste, potency and post-digestive taste do not agree with each other, the action of the succeeding factor will overpower the preceding one.

Любое лекарство наиболее сильно, пока вкус и другое не изменены. Но при одинаковом вкусе эффект зависит от сочетания [компонентов], с учётом на их действия и силы. [Если вкус, вкус после переваривания и действие] не сочетаются, то последующий подавляет предыдущий.

ཐམས་ཅད་མཐུན་ན་རོ་ཡིས་ལས་བྱེད་ལ། །རོ་བཞིན་མི་གཞོན་ལྷུ་རྗེས་ལས་བྱེད་དེ། །རོ་ལས་གོ་སྟོག་རྒྱས་པས་ལས་བྱེད་
བས། །རོ་བསྐྱེབས་རྒྱས་བསྐྱེབས་ལྷུ་རྗེས་སྐྱེབས་ཏེ་སྐྱུར། །

If they are compatible, the action of the taste will be dominant. Owing to its taste, if medicinal substance does not harm, it is because of the action of its post-digestive taste. In some cases, action of the taste will be reversed by the action of its potency. Therefore, medicinal substances with similar taste, potency and post-digestive taste should be combined together and then compounded accordingly.

Если всё соответствует, [лекарство] воздействует благодаря вкусу. Если [лекарство] не вредит несмотря на вкус, то это из-за вкуса после переваривания. Если влияние [лекарства] противоположно его вкусу, это из-за его действия.

Составляют [лекарства] сочетая вкусы, сочетая свойства и сочетая вкусы после переваривания.

ངོ་པོ་རྒྱལ་ལོ་ལྷན་པ་བཟླ་བ་ནི། འིན་པོ་ཆེ་ཡི་སྐབ་དང་ས་དོའི་སྐབ། ཤིང་སྐབ་ཚེ་སྐབ་ཐང་སྐབ་ལྷོ་སྐབ་
དང་། རྩོག་ཆགས་སྐབ་དང་དབྱེ་བ་བརྒྱད་དུ་བཤད། །

The therapeutic effect of the natural quality of an individual medicinal substance is revealed under eight categories: *rin po che yi sman* (precious medicine), *sa sman* (soil medicine), *rdo'i sman* (stone medicine), *shing sman* (wood medicine), *rtsi sman* (aromatic medicine), *thang sman* (shrub medicine), *sngo sman* (herbal medicine) and *srog chags sman* (medicine delivered from animal product).

2. Природа, описание свойств каждого вида сырья. Говорится о восьми категориях [лекарственного сырья]: лекарственные драгоценности (*rin po che yi sman*), лекарственные земли (*sa sman*), лекарственные минералы (*rdo'i sman*), лекарственные деревья (*shing sman*), лекарственные экстракты (*rtsi sman*), лекарственные многолетники (*thang sman*), лекарственные травы (*sngo sman*) и лекарственные животные (*srog chags sman*).

དང་པོ་རིན་པོ་ཆེ་ཡི་རྒྱལ་བ་ནི། གསེར་གྱིས་ཚོ་རིང་རྣམས་ལྷ་དབྱིག་དུག་སེལ། འདུལ་གྱིས་ཚུ་སེར་ནད་དང་རྣག་ལྷག་
སྐྱེལ། ཟངས་གྱིས་རྣག་སྐྱེལ་སློ་མཚན་ཚ་བ་སེལ། ལྷགས་གྱིས་མཚན་དུག་མིག་ནད་སྐྱུ་རབ་སེལ། གཡུ་ཡིས་དུག་དང་
མཚན་པའི་ཚ་བ་སེལ། ལྷ་ཉིག་ལྷན་པ་འཇོག་གཙོད་དུག་ནད་སེལ། ཉ་ལྷིས་རྒྱལ་བ་ལྷ་ཉིག་ལྷན་པར་མེད། འདུལ་གྱིས་
རྣག་སྐྱེལ་འགྱུངས་འབྲིགས་རྩལ་ཚད་སེལ། ལྷ་རྩལ་མཚན་ཚད་རྩལ་ཚད་དུག་ཚད་སེལ། ལྷ་མེན་དུག་དང་ཚུ་སེར་མཚོ་
ནད་སེལ། །

First to reveal the efficacy of *rin po che* (precious medicine): *gser* promotes longevity, is rejuvenating and acts as an antidote against precious metal poisoning. *Dngul* dries up *chu ser*, pus and impure blood. *Zangs* dries up pus and cures hot disorders of the lungs and liver. *IChags* cures hepatotoxicity, eye disorders and *skya rbab*. *G.yu* is an antidote against poison and cures hot disorders of the liver. *Mu tig* stops cerebrospinal fluid discharge and acts as an antidote against poison. *Nya phyis* has the same potency as

that on *mu tig*. *Dung* dries up pus, breaks swollen abscesses and cures hot disorders of the bone. *Byu rus* cures hot disorders of the liver, neuritis and fever associated with poisoning. *Mu men* cures poisoning, disorders of the *chu ser* and *mdze*.

2.1 Первое, свойства драгоценностей (*rin po che yi sman*). Золото (*gser*) удлиняет жизнь, замедляет старение, устраняет отравления металлами. Серебро (*dnzul*) сушит болезни чхусер, гной и кровь. Медь (*zangs*) сушит гной, устраняет жар легких и печени. Железо (*lcags*) устраняет яд из печени, болезни глаз и кьябаб (*skya rbab*). Бирюза (*g.yu*) устраняет отравления и жар печени. Жемчуг (*mu tig*) останавливает «истекание мозга³», устраняет отравления. Действие. Перламутра (*nyu phyis*) не отличаются от действия жемчуга. Раковина (*dung*) сушит гной, вскрывает нарывы, устраняет жар костей. Кораллы (*byu ru*) устраняют жар печени, жар сосудов и жар отравлений. Лазурит (*tu men*) устраняет отравления, болезни чхусер (*chu ser*) и дзе (*mdze*).

དོ་ཡི་སྐྱེན་གྱི་རུས་པ་བསྟན་པ་ནི། །སྤྱུག་པོ་སྤྲུལ་རྒྱུ་པོ་སྤྲུལ་མོ་སྤྲུལ་གཉིས། །ལྷ་སེར་འཕུལ་འདྲེན་སྐྱེམ་ཞིང་སྣ་བ་
འཛིན། །རུས་པ་ཆག་པ་སྦྱོར་ཞིང་ལྷང་པ་སྣོམ། །དཀར་པོ་སྤྲུལ་རྒྱུ་དཀར་པོ་ཆེན་ལུབ་དང་། །སྤྱུག་པོ་ཆེན་ལུབ་ལ་
སོགས་དེ་དང་འདྲ། །གངས་ཐེགས་དེ་བཞིན་མཆེན་པའི་ཚ་བ་སེལ། །ལབ་ལེན་མདེུ་འབྱེན་ལྷང་རུས་རྩ་ནད་སེལ། །བེ་
སྤྲུལ་རུས་སྦྱོར་མེན་གཙོད་ཤུ་སྦྱེད། ། །མཚུ་ར་ཡིས་རུས་པའི་ཚད་པ་སེལ། །ལག་མགོས་རུས་པ་གསོ་ཞིང་ལྷ་སེར་
འདྲེན། །བྱེ་མགོ་དེ་བཞིན་ཤ་ལྷ་སྦྱེད་པ་དང་། །གསེར་དོ་དུལ་དོ་ལྷ་སེར་འདྲེན་པར་བྱེད། །སྤང་བེལ་གསེར་བེལ་དུལ་
བེལ་རུས་མདོག་འབྱེན། །སྤྱ་བཞི་ལྷང་པ་གསོ་ཞིང་ལྷ་སེར་འདྲེན། །ཚོག་ལ་མ་ཡིས་རྩ་དང་སྣ་བ་འཛིན། །དོ་ལྷང་ལྷང་པ་
སྣོམ་ཞིང་ཤ་ལྷ་གསོ། །ཡི་གྲིས་རུས་གཙོད་དོ་ལྷ་སེར་རུས་པ་སྦྱོར། །དོ་མཁྲིས་རྩ་སྣོམ་གཤའ་དཀར་ཤ་ལྷ་སྦྱེད། །ལྷོང་རོས་པ་
སྣོམ་མེན་ངན་རུས་པ་གཙོད། །དོ་སོལ་དོ་རྣམས་འཇུ་ཞིང་རྩ་ལ་སྣོམ། །བ་ལུ་དོ་རྒྱས་མཐིང་རྒྱས་ལྷ་བ་གསོ། །ཏི་ཚ་སེར་པོ་
ལྷ་འདུབ་མིག་ལ་ཕན། །མཚལ་གྱིས་ལྷ་འདུབ་སྣོ་མཆེན་རྩ་ཚད་སེལ། །ཡིག་བྱ་མིག་དང་བཙག་ཡུག་རྣམས་ལ་སོགས། །མིག་
ནད་རུས་ཚད་སེལ་ཞིང་ལྷ་སེར་སྐྱེམ། །ཚོང་ཞིས་འཇུ་གཙོད་བད་ཀན་ཚ་བ་སེལ། །དོ་ཐལ་པོ་བའི་བད་ཀན་འདྲེལ་བ་
གཙོད། །ཏ་ཤིག་རྩ་སྦྱོང་མོ་དེ་དེ་ནད་སེལ། །

To reveal the efficacy of stone medicines: *smug po sbal rgyab* is of two types: male and female. They dry up *chu ser*, protects spongy bone, join fractured bones and stop

³ т.е. повреждение мозговой ткани и оболочек

cerebro-spinal fluid discharge. *dKar po sbal rgyab*, *dkar po chig thub* and *smug po chig thub* and etc. have potencies similar to the *smug po sbal rgyab*. *Gangs thigs* is also endowed with the same potency as that of *smug po sbal rgyab*, and cures hot disorders of the liver. *Khab len* expels foreign bodies and cures disorders of the brain, bone and nerves. *Be snabs* joins fractured bones, decreases the swelling of *rmen* and regenerates damaged tissues. *Ma nyadzi ra* cures hot disorders of the bone. *Phag mgos* restores weak bone and drains out *chu ser*. *Byi mgo* gives the same therapeutic effect as *phag mgos* and regenerates damaged tissues. *Gser rdo* and *dngul rdo* drain out *chu ser*. *sTang zil*, *gser zil* and *dngul zil* give color to bones. *Gru bzi* nourishes brain cells and drains out *chu ser*. *Chog la ma* helps protect the nerves and spongy bone. *rDo klad* stop cerebro-spinal fluid discharge and regenerates damaged muscle tissues. *Li dris* cleanses necrotic tissues and *rdo chus* joins bones. *rDo mkhris* stops bleeding while *gsha' dkar* facilitates healing of the muscle tissue. *IDong ros ba* and *ba bla* heal gangrene of an inflamed *rmen*. *rDo sol* dissolves calculi and stops bleeding. *Ba nu*, *rdo rgyus* and *mthing rgyus* heals ligament. *Ti tsa ser po* heals open wounds and eye disorders. *mTshal* heals open wounds and cures hot disorders of the lungs, liver and blood vessels. *Lig bu mig*, *btsag* and *yug* cure eye disorders and inflammation of the bones and dries up *chu ser*. *Cong zhis* is anti-diarrhea and cures *bad kan* and hot disorder. *rDo thal* dissolves consolidated mucous inside the stomach. *Ha shig* cleanses disorders of the channels and *mo rde* cures calculus.

2.2 Объяснение свойств лекарственных минералов (*rdo'i sman*). *smug po sbal rgyab* бывает двух видов — «мужской» и «женский», он вытягивает и сушит чхусер (*chu ser*), поддерживает губчатое вещество кости, сращивает сломанные кости, связывает головной мозг⁴. *dkar po sbal rgyab*, *dkar po chig thub* и *smug po chig thub* обладают схожими свойствами. То же самое и *gangs thigs*, а также он устраняет жар печени. *khab len* вытягивает наконечники стрел [из ран], устраняет болезни мозга, костей и сосудов; *bel snabs* сращивает кости, лечит менбу (*rmen bu*), наращивает мышечную ткань⁵. *manydзи ra* устраняет жар костей. *phag mgo* лечит кости, вытягивает чхусер (*chu ser*). *bye mgo* похож на предыдущий и наращивает мышечную ткань. *gser mdo* и *dngul mdo* вытягивают чхусер (*chu ser*). *stang zil*, *gser zil* и *dngul zil* дают цвет костям. *gru bzhi* лечит головной мозг, вытягивает чхусер (*chu ser*). *cog la ma* соединяет сосуды и поддерживает губчатое вещество костей. *rdo klad* связывает мозг, наращивает мышечную ткань. *li khris* отсекает гниющее,

⁴ т.е. останавливает истечение ликвора при повреждении оболочек.

⁵ т.е. способствует восстановлению мышечной ткани при повреждении.

rdo chu соединяет кости, *rdo mkhris* связывает сосуды. Оловянная руда (*gsha' dkar*) наращивает мышечную ткань. *ldong ros* и *ba bla* лечат гниение и воспаление менбу (*rmen bu*). *rdo sol* плавит камни, закрывает сосуды. *ba nu*, *rdo rgyus*, *mthing rgyus* лечат сухожилия. *ti tsha ser po* затягивает раны, полезен для глаз. *mtshal* затягивает раны, устраняет жар печени, лёгких и сосудов. *lig bu mig*, *btsag* и *yugs* устраняют болезни глаз, жар костей, сушат чхусер (*chu ser*). *cong zhi* останавливает понос, устраняет жар бекен (*bad kan*). *rdo thal* очищает наслоения слизи на стенках желудка. *ha shig* очищает сосуды, *mo rde* лечит мочекаменную болезнь.

ས་ཡི་སྒྲན་གྱི་རུས་པ་བསྟན་པ་ནི། །གསེར་གྱི་བྱེ་མས་མཁལ་ནད་ཚུ་འགགས་སེལ། །སི་རྩུ་ར་ཡིས་ཅ་ཚད་དོན་མ་གསོ། །རྩལ་འགྲུག་སྐྱེམ་ཞིང་མེས་འཚོག་མ་ལ་པན། །བེ་ཚྲ་འོ་འཇུ་དེ་འུ་དོ་སྐྱན་བཤེག། །ཡ་བཟུ་ར་དོད་སྦྱིད་སྐྱན་ནད་སྦྱོང་། །བྱལ་དོག་རུལ་གཅོད་ཅུ་མ་པ་ལྷགས་པར་བྱེད། །ལུ་ཟི་སེར་པོ་གདོན་འཛོམས་རྩལ་འགྲུག་སྐྱེམ། །རྩལ་མཚུར་སེར་མཚུར་རུལ་གཅོད་སྐྱན་ལ་བསྐོ། །བིག་པན་འབྲས་གཅོད་སྐྱན་བཤེག་ཡིང་ཐོག་ལེན། །དོ་དུག་དུག་དང་ཚད་པ་རྩིང་པ་སེལ། །བྲག་ལྷན་ཚད་པའི་ནད་རྩམས་ཀུན་ལ་པན། །བྱུང་པར་པོ་མཚོན་མཁལ་ཚད་སེལ་བའི་མཚོག། །

To reveal the efficacy of the soil medicines: *gser gyi bye mas* cures kidney disorders and obstruction of urine. *Sindhu ra* cures hot disorders of the channels, heals wounds of the vital organs, dries up pus and blood of abscesses, and is good for burns. *Ze tshwas* helps digest calculi and dissolves small calculi. *Ya baksha ra* generates heat and eliminates tumors. *Bul tog* heals gangrene and helps in the digestion of *tsam pa*. *Mu zi ser po* dispels *gdon* and dries up pus and blood. *Nag mtshur* and *ser mtshur* heal gangrene and dissolve tumors. *Big pan* dissolves cancer and tumors and heals cataracts. *rDo dreg* is an antidote against poison and cures chronic hot disorders. *Brag zhun* is beneficial for all types of hot disorder and is, particularly, effective in pacifying hot disorder associated with the stomach, liver and the kidneys.

2.3 Объяснение свойств лекарственных земель (*sa yi sman*). *gser gyi bye ma* устраняет болезни почек и задержку мочи. *sindhu ra* лечит жар сосудов и язвы и раны плотных органов, сушит гной и кровь, полезна при ожогах. *ze tsha* помогает переваривать минералы, разрушает каменные опухоли трен (*skran*). *ya bakSha ra* порождает тепло, удаляет опухоли трен (*skran*). *bul tog* отсекает гниющее,

способствует размягчению пищи⁶. *Sera (mu zi ser po)* подавляет негативные влияния, сушит гной и кровь. *nag mtshur* и *ser mtshur* отсекают гниющее, извлекают опухоли трен (*skran*). *big pan* отсекает злокачественный дре ('*bras*), разрушает опухоли трен (*skran*), удаляет бельмо (*ling thog*). *rdo dreg* устраняет отравления и застарелый жар. *brag zhun* полезно при всех видах жара, лучше всего устраняет жар желудка, селезенки и почек.

ཤིང་སྐྱུན་རྩ་བ་ལྷུས་བྱ་སྤོང་པོ་དང་། །ཡལ་ག་རྐང་དང་ཤུན་པ་ཐང་ཚུ་དང་། །ལོ་མ་མེ་ཏོག་འབྲས་བུ་བཅུ་ཅུ་
འགྱུར། །ཚི་སྐྱུན་རྩ་བ་ཤིང་སྐྱུན་ཆགས་ལས་བྱུང་བ། །ཐང་སྐྱུན་རྩ་བ་ངར་པ་ལོ་མ་དང་། །མེ་ཏོག་འབྲས་བུ་ལྔ་ཅུ་འགྱུར་བ་
ཡིན། །

Wood medicines are of ten different parts. These include the roots, stems, trunks, branches, pith, bark, resin, leaves, flowers and fruits. Aromatic medicines are the one that is derived from herbs, trees and animals. Shrub medicines are of five: roots, petiole, leaves, flowers and fruits.

2.4 У лекарственных деревьев (*shing sman*) берут десять [частей]: корни, побеги, стволы, ветви, сердцевина, кора, сок, листья, цветы и плоды. 2.5 Лекарственные экстракты (*rtsi sman*) получают из трав, деревьев и от животных. 2.6 У лекарственных многолетников (*thang sman*) берут пять [частей]: корни, стебли, листья, цветы и плоды.

དེ་དག་གང་ལ་གང་ཕན་རུས་པ་ནི། །ག་བུར་ཚ་བ་རྒྱས་པ་ཐོག་བབས་གསོད། །རྗིངས་ཤིང་ཞེན་པའི་ཚ་བ་རྩད་ནས་
འབྱེན། །ཚན་དན་དཀར་པོས་སྒོ་སྟེང་འབྲུགས་ཚད་སེལ། །ཚན་དན་དམར་པོས་ཐག་གི་ཚད་པ་སེལ། །ཕྱ་ག་ཅུ་ཡིས་སྟེང་
སྐྱུན་ཚ་བ་སེལ། །གི་ཤི་རིམས་དུག་མཚན་ཚད་སྤོང་ཚད་སེལ། །རྩུ་གང་སྒོ་ནད་ཀུན་སེལ་མ་ཚད་གཅོག། །བྱར་ཀུམ་མཚན་
ནད་ཀུན་སེལ་རྩ་བ་སྤོང། །སྲུག་སྟེལ་མཁལ་ནད་ཤང་བ་མ་ལུས་སེལ། །རྩ་ཏིས་རྩུང་འཛོམས་སྟེང་གི་ནད་རྣམས་
སེལ། །ཡི་ཤིས་སྐྱུན་རྩའི་ནད་དང་ཤང་རྩུང་སེལ། །ཀ་ཀོ་ལ་ཡིས་པོ་མཚར་ཤང་བ་སེལ། །སྐྱ་རྩེས་དུག་སྐྱེན་མཁལ་མཚན་
གཉན་ནད་སེལ། །དོམ་མཁྲིས་རྩ་སྤོང་ཅུལ་གཅོད་ཤ་འུ་སྟེང། །

⁶ в желудке

The efficacy of these medicinal substances for healin disorder is as follows: *ga bur* instantly brings down hot disorder and uproots chronic hot disorder. *Tsan dan dkar po* cures disturbed hot disorder of the lungs and the heart. *Tsan dan dmar po* cures fever of the blood. *A ga ru* cures hot disorder of the heart and the life channel. *Gi wam* cures infectious hot disorder, poisoning, hot disorder of the liver and the vessel organs. *Cu gang* cures all disorders of the lungs and hot disorder of the wounds. *Gur kum* is effective against all hepatic disorders and stops bleeding. *Sug smel* eliminates kidney problems and all kinds of cold disorders. *Dza ti* pacifies *rlung* and cures heart disorders. *Li shi* cures disorders related to the life channel and cold disorders associated with *rlung*. *Ka ko la* cures cold disorders of the stomach and the spleen. *gLa rtsi* is an antidote against poison and it cures disorders caused by *srin* and cures disorder of the kidney, liver and *gnyan*. *Dom mkhris* stops bleeding, heals gangrene and regenerates damaged muscle tissues.

Вот свойства каждого из них, чему они помогают. *ga bur* молниеносно убивает развитый жар, вытягивает въевшийся и застарелый жар. *tsan dan dkar po* лечит жар труг ('*khrgus*) легких и сердца. *tsan dan dmar po* лечит жар крови. *a ga ru* устраняет жар сердца и канала жизни (*srog rtsa*). *gi waM* устраняет жар рим (*rims*), жар отравлений, жар печени и жар полых органов. *cu gang* устраняет все болезни лёгких, останавливает жар ран. *gur gum* устраняет все болезни печени, связывает⁷ сосуды. *sug smel* устраняет все холодные болезни почек. *dza ti* подавляет лунг (*rlung*), устраняет болезни сердца. *li shi* устраняет болезни канала жизни (*srog rtsa*) и холод лунг (*rlung*). *ka ko la* лечит холод желудка и селезенки. *gla rtsi* устраняет отравления, болезни синбу (*srin*), болезни печени, почек и ньен (*gnyan*). *dom mkhris* связывает сосуды, отсекает гниющее, наращивает мышечную ткань.

ལྷན་ལྷོ་མཆིན་ཚད་པ་མ་ལུས་སེལ། ལྷོ་ག་ལུལ་ན་ག་གེ་སར་དང་། ལྷོ་གེ་སར་ལྷོ་མཆིན་སྤང་ཚད་སེལ། ཟླ་ར་
 དཀར་པོས་སྤོ་ཡི་ཚད་པ་སེལ། ཟླ་ར་ནག་པོས་མཆིན་པའི་གང་བ་སེལ། ལལ་ལ་ལུང་གྲིས་པོ་ནད་གང་བ་སེལ། ལོ་མ་ར་
 རིས་ལྷགས་ནད་ཚུ་སེར་སེལ། ལམ་ལ་ལྷོ་རྩེ་དག་ཀྱང་དེ་བཞིན་ནོ། ལགས་ཀྱི་མེ་ཏོག་སྤོང་ཚད་མཁྲིས་ཚད་
 སེལ། ལགས་ཀྱི་ལུང་ལུས་མཁྲིས་པ་གྲེན་དུ་འདྲེན། ལུག་མོ་ལུང་གིས་མཁྲིས་སེལ་ཚེ་འལུ་གཙོད། ལྷོ་ལུས་སྤོ་ནད་

⁷ чем способствует остановке кровотечения.

སེལ་ཞིང་ཚད་པ་སྦྱོང་། །འཁྲུ་སྤུ་སྤོ་བའི་བད་ཀན་ཚ་བ་སེལ། །སྟར་བུས་སྒོ་བཞོ་བྲག་འཇུ་བད་ཀན་གཅོད། །བསེ་ཡབ་
 བད་ཀན་ཚ་བ་སེལ་བར་བྱེད། །སེ་འབྲུས་སྤོ་བའི་ནད་རྣམས་མ་ལུས་སེལ། །མེ་དྲོད་སྦྱིང་ཅིང་བད་ཀན་གྲང་ནད་
 འཛོམས། །ན་ལེ་ཤམ་གྱིས་བད་ཀན་གྲང་བ་སེལ། །པི་པི་ལིང་གིས་གྲང་ནད་མ་ལུས་སེལ། །སྤུ་སྤོ་སྦྱིང་ཟས་ལེན་
 བད་རྒྱང་འཛོམས། །སྤུ་སྦྱིང་བད་རྒྱང་སེལ་ཞིང་བྲག་འཇུགས་འཇུ། །ཚོ་ཏུ་ཀ་སྦྱོབས་མེ་འདྲ་མེ་དྲོད་སྦྱིང། །འོར་ནད་
 གཞང་འབྲུས་སྤོ་ནད་མཛོ་ནད་སེལ། །ཤིང་ཚས་སྤོ་མཚན་གྲང་རྒྱང་སེལ་བར་བྱེད། །ཀ་ར་རྒྱ་ཡིས་སྤོ་བའི་མེ་དྲོད་
 སྦྱིང། །ཤིང་ཀུན་སྤོ་འཛོམས་གྲང་ནད་སྦྱིང་རྒྱང་སེལ། །བྱི་ཏང་ག་ཡིས་སྤོ་སེལ་མེ་དྲོད་སྦྱིང། །མ་རུ་ཅོ་ཡིས་སྤོ་ནད་
 སེལ་བར་བྱེད། །ཤོ་བྱེས་སྤོ་གསོད་རུལ་གཅོད་སྤོ་རིམས་སེལ། །སྤོས་དཀར་ཚུ་སེར་སྦྱོང་ཞིང་སྤོས་པར་བྱེད། །ཀྲུ་ཀྲུལ་ས་
 གདོན་སྦྱོག་པ་གཉན་གཟེར་འཛོམས། །ཤེལ་ཏས་ལྷ་རུས་ཚུ་སེར་བཅོན་དུ་འཛོན། །

Utpal cures all disorders of lungs and liver. *Na ga pushpa*, *na ga ge sar* and *padma ge sar* cure hot disorders of lungs, liver and heart respectively. *Zi ra dkar po* cures hot disorder of the lungs. *Zi ra nag po* cures cold disorders of the liver. *La la phud* cures stomach problems and cold disorders. *So ma ra dza* cures disorders of skin and *chu ser*. *Thal ka rdo rje* has the same action as *so ma ra dza*. *gSer gyi me tog* cures hot disorders of the *mkhris pa* and the vessel organs. *gSer gyi phud bu* acts as emetic and bring up *mkhris pa* disorders. *Dug mo nyung* clears *mkhris pa* disorders and stops tropical diarrhea. *rGun 'brum* cures lungs disorders and eliminates hot disorders. *'U su* cures mucus of the stomach and hot disorders. *sTar bu* is an expectorant, dilutes blood and controls production of phlegm. *bSe yab* cures *bad kan* and hot disorders. *Se 'bru* cures all disorders of the stomach. It generates *me drod* and cures *bad kan* and cold disorders. *Na le sham* cures *bad kan* and cold disorders. *Pi pi ling* is effective against all cold disorders. *Sman sga* generates heat, increases appetite and cures *bad kan* and *rlung* disorders. *Sga skya* cures combined disorder of *bad kan* and *rlung* and dilutes the blood. The effect of *tsi tra ka* is like a fire, thus is generates *me drod*. It cures *'or*, *gshang 'brum*, *srin* disorder and *mdze*. *Shing tsha* cures cold and *rlung* disorders of stomach and liver. *Ka ra nyadza* generates *me drod*. *Shing kun* eliminates *srin* and cures cold disorders, and heart disorders associated with *rlung*. *Byi tang ga* cures *srin* disorder and generates *me drod*. *Ma ru tse* cures disorders of *srin*. *Go bye* destroys *srin*, heals gangrene and stomach infections. *sPos dkar* cleanses and dries *chu ser*. *Gu gul* reduces harmful influences from *sa gdon*, *lhog pa* and *gnyan gzer*. *Shel ta* dries up *chu ser* accumulated between the spongy and compact bone.

utpal устраняет все виды жара легких и печени. *nA ga puShpo*, *nA ga ge sar* и *padma ge sar* устраняет жар легких, печени и сердца. *zi ra dkar po* устраняет жар легких. *zi ra nag po* устраняет холод печени. *la la phud* устраняет болезни холода желудка. *so ma ra dza* устраняет кожные болезни и болезни чхусер (*chu ser*). Такое же действие у *thal ka rdo rje*. *gser gyi me tog* устраняет жар полых органов и трипа (*mkhris pa*). *gser gyi phud bu* вытягивает трипа (*mkhris pa*) вверх. *dug mo nyung* устраняет трипа (*mkhris pa*), останавливает понос жара. *rgun 'brum* устраняет болезни легких, вычищает жар; *'u su* лечит жар бекен (*bad kan*) желудка. *star bu* прочищает лёгкие, разжижает кровь, отсекает бекен (*bad kan*). *bse yab* устраняет жар бекен (*bad kan*). *se 'bru* лечит все болезни желудка, усиливают огненное тепло (*me drod*), устраняют болезни холода бекен (*bad kan*). *na le sham* устраняет холод бекен (*bad kan*). *pi pi ling* устраняет все болезни холода. *smam sga* порождает тепло, способствует усвоению пищи, подавляет лунг (*rlung*) и бекен (*bad kan*). *sga skya* устраняет болезни лунг (*rlung*) и бекен (*bad kan*), разжижает густую кровь. *tsi tra ka* силой схож с огнем, порождает тепло, устраняет болезни ор (*'or*), дзе (*mdze*), шангдрум (*gzhang 'brum*) и болезни синбу (*srin nad*). *shing tsha* устраняет холод лунг (*rlung*) в желудке и печени. *ka ra nydza* порождает огненное тепло (*me drod*) желудка. *shing kun* подавляет синбу (*srin*), устраняет болезни холода и лунг (*rlung*) в сердце. *byi tang ka* устраняет синбу (*srin*) и порождает огненное тепло (*me drod*). *ma ru tse* устраняет болезни синбу (*srin*). *go bye* убивает синбу (*srin*), отсекает гниущее, устраняет рим (*rims*) желудка. *spos dkar* устраняет и сушит чхусер (*chu ser*). *gu gul* подавляет духов – хозяев местности (*sa gdon*), болезни лхогпа (*lhog pa*) и ньензер (*gnyan gzer*). *shel ta* выводит чхусер (*chu ser*) из губчатого вещества костей и них самих.

ཀློང་ཚུགས་དུག་དང་གྲིན་གསོད་ཅུ་ནད་སྦྱོང་། །གཤམ་པ་ཤ་རོ་གཅོད་ཅིང་ལྷ་འགགས་འབྲིགས། །རྒྱམ་ཚུགས་བད་རླུང་མ་ལྷ་
 གང་བ་སེལ། །ལྷེ་ལྷུང་ཚུ་ཡང་དེ་བཞིན་མིག་ལ་སན། །ཁ་རུ་ཚུ་དང་ཅབས་རུ་ཚུ་གཉིས་ཀྱིས། །དྲོད་སྦྱིད་སྦྱོ་སྦྱིག་འགྲིངས་
 དང་བད་རླུང་འཛོམས། །ར་ཚ་ཐལ་ཚུས་སྣོད་ཀྱི་གང་བ་སེལ། །མཛོ་ཚུས་ཁྲག་འཇུ་མ་ཡི་ལྷ་སེར་འདྲེན། །ཚ་ལས་མ་
 འདུབ་ཁྲག་འཇུ་སྦྱོང་བར་བྱེད། །ལྷ་ཚུས་ལྷ་བ་འཛོམས་པར་བྱེད་པའོ། །

rGya tshwa is an antidote against poison, destroys *srin*, and cleanses disorders of channel. It also cures diptheria, removes dead skin and acts as diuretic. *rGyam tshwa* cures the combined disorder of *rlung* and *bad kan*, *ma zhu* and cold disorders. *IChe*

myang tshwa has the same potency as *rgyam tshwa*, and treats eye problems. *Kha ru tshwa* and *tsabs ru tshwa* generate heat; reduce flatulence, eructation, abdominal distention and the combined disorders of *bad kan* and *rlung*. *Rwa tshwa* and *thal tshwa* cure cold disorders of the vessel organs. *mDze tshwa* dilutes blood and drains out *chu ser* from wounds. *Tsha la* is antiseptic, blood diluter and purgative. *lBa tshwa* eliminates goiter.

rgya tsha убивает яды и синбу (*srin*), вычищает болезни сосудов, удаляет закупорки, отторгает наросты (*sha ro*), пробуравливает задержку мочи. *rgyam tsha* устраняет бекен (*bad kan*), лунг (*rlung*), нарушение пищеварения (*ma zhu*) и [болезни] холода. *Ice myang tsha* действует также, а еще она полезна для глаз. *kha ru tsha* и *tsabs ru tsha* порождают тепло, подавляют вздутие, отрыжку, тяжесть, бекен (*bad kan*) и лунг (*rlung*). *rwa tsha* и *thal tsha* устраняют холод из полых органов. *mdze tsha* разжижает кровь, вытягивает из ран чхусер (*chu ser*). *tsha la* затягивает раны, разжижает и очищает кровь. *lba tsha* подавляет зоб.

ཨ་རུ་ལན་ཚྭ་མ་གཏོགས་རོ་ལྔ་ལྔ། །འཚོ་བྱེད་བྱོད་སྐྱེད་ཟས་འཇུ་འཕྲོད་པར་བྱེད། །རླང་མཁྲིས་བད་ཀན་ལས་སྐྱུར་
ནད་ཀུན་འཛོམས། །དེ་ལ་རིགས་ལྔ་རྣམ་རྒྱལ་འཇིགས་མེད་དང་། །བདུད་རྩི་འཕེལ་བྱེད་སྐྱེམ་པོ་ལྔ་ཡིན་ཏེ། །རྣམ་པར་
རྒྱལ་བ་ཀུ་བའི་མཚུག་མ་འདྲ། །རླང་མཁྲིས་བད་ཀན་འདུ་བའི་ནད་རྣམས་སེལ། །བྱུང་པར་བཀའ་ཤིས་དོན་ཀུན་འགྲུབ་
པས་བཟང་། །འཇིགས་མེད་བྱུར་ལྔ་མིག་ནད་གདོན་ལ་བཟུགས། །བདུད་རྩི་ཤ་མཐུག་སྐྱེམ་པོ་ཤ་འཕེལ་བྱེད། །འཕེལ་
བྱེད་རླུམ་པོ་བུམ་འདྲ་མ་ལ་བཟུགས། །སྐྱེམ་པོ་སྐུལ་མང་བྱིས་བའི་མཁྲིས་ནད་སེལ། །བ་རུ་ར་ཡིས་བད་མཁྲིས་ལྷ་སེར་
སེལ། །སྐྱུ་རུ་ར་ཡིས་བད་མཁྲིས་ཁྲག་ནད་སེལ། །

Except for salty taste, *a ru ra* possesses five different tastes. It is rejuvenative, generates heat, helps in digestion, and is suitable to the body. It treats all disorders associated with the *rlung*, *mkhris pa* and *bad kan*. There are five types: *rnam rgyal*, *'jigs med*, *bdud rtsi*, *'phel byed* and *lkem po*. *rNam rgyal* looks like the tail of *ku ba* and cures all disorders of *rlung*, *mkhris pa* and *bad kan*; comprising both hot and cold disorders. It is considered auspicious because it fulfills every wish. The five edged *'jigs med* is recommended against eye disorders and problems related to the influence of *gdon*. *bDud rtsi* with a thick pulp helps the underweight to gain weight. Vase-like rounded *'phel byed* is excellent for wounds. *lKem po* with many creases cures *mkhris pa* disorders in

children. *Ba ru ra* cures the combined disorder of *bad kan* and *mkhris pa* and *chu ser* disorders. *sKyu ru ra* cures combined disorders of *bad kan* and *mkhris pa* and blood related disorders.

a ru ra за исключением солёного, обладает остальными пятью вкусами, он целебен, порождает тепло, переваривает пищу и способствует её усваиванию, подавляет все болезни, вызванные лунг (*rlung*), трипа (*mkhris pa*) и бекен (*bad kan*). Он бывает пяти сортов: «победоносный» (*rnam rgyal*), «бесстрашный» (*jigs med*), «нектарный» (*bdud rtsi*), «увеличивающий» (*'phel byed*) и «сухой» (*lkem po*). «Победоносный» (*rnam rgyal*) похож на хвостик тыквы (*ku ba*), лечит болезни, вызванные сочетанием лунг (*rlung*), трипа (*mkhris pa*) и бекен (*bad kan*), [считается] особенно хорошим, так как осуществляет любое назначение. «Бесстрашный» (*jigs med*) имеет пятигранные плоды. Он рекомендуется при болезнях глаз и против негативного влияния духов (*gdon*). «Нектарный» (*bdud rtsi*) сорт с толстой мякотью помогает набору веса у худых. «Увеличивающий» (*'phel byed*) кругл, как кувшин, рекомендуется для ран. «Сухой» (*skem po*) покрыт складками, лечит болезни трипа (*mkhris pa*) у детей. *ba ru ra* устраняет бекен (*bad kan*), трипа (*mkhris pa*) и чхусер (*chu ser*). *skyu ru ra* лечит болезни бекен (*bad kan*), трипа (*mkhris pa*) и крови.

སྣང་དང་མཁལ་མ་སྒྲ་གོར་ཞོ་ཤ་གསུམ། སྣང་ཚད་མཁལ་ཚད་མཚེར་ཚད་སེལ་བར་བྱེད། །ཨ་འབྲས་སྒྲ་འབྲས་འཇམ་
འབྲས་མཁལ་ནད་སེལ། །འབྲ་གོས་བད་ཀན་སྐྱུག་སེར་ཕོ་ནད་སེལ། །མ་རུ་བ་ཉམ་རྒྱང་ཁྲག་ཚ་བ་སེལ། །ལྷན་རྒྱུ་ལས་
བད་ཀན་ཚ་བ་སེལ། །བྱ་ཉམ་རྒྱང་ཁྲག་ཕོ་བ་སྣོས་བ་སེལ། །སྣོ་ནད་གག་བ་ཤ་རོ་གཅོད་པར་བྱེད། །ཡུང་བས་དུག་སེལ་
ཅུལ་གཅོད་གཉན་ནད་འཇོམས། །ཤུ་དག་མ་ལྷ་བྱོད་སྣོད་གག་སྣོག་སེལ། །ལུ་ཤེལ་སྐྱུགས་གཅོད་བད་ཀན་ཚ་བ་
སེལ། །བྱུང་ལྡེར་དཀར་སྐྱུག་དུག་ཚད་སེལ་བར་བྱེད། །དཔའ་བོ་དཀར་སེར་དཔའ་ཚོད་དེ་བཞིན་ནོ། །བོང་ང་དཀར་
ཕོས་རིམས་དུག་མཁྲིས་ཚད་སེལ། །བོང་ང་དམར་སེར་ཤ་དུག་བཙན་དུག་སེལ། །ཤིང་མངར་སྣོ་ནད་རྩ་ནད་སེལ་བར་
བྱེད། །སྣོ་ཉེས་ཀླུ་ཀ་རིས་རྒྱང་ཚད་སེལ། །ག་བྲ་དག་ཀྱང་དེ་བཞིན་རིམས་ལ་ཕན། །ཉིག་ཉམ་མཁྲིས་པའི་ཚད་པ་མ་
ལུས་སེལ། །བ་ཤ་ཀ་ཡིས་ཁྲག་ཚད་མ་ལུས་སེལ། །བ་ལེ་ཀ་ཡིས་སྣོ་མཚན་སྣོད་ཚད་སེལ། །ག་དུར་རིམས་དང་སྣོ་ཚད་རྩ་
ཚད་སེལ། །སྟབ་སེང་ཅུས་ཆག་སྣོར་ཞིང་ཅུས་ཚད་སེལ། །སྣོན་ཤིང་བད་རྒྱང་རྒྱ་སེར་གང་བ་སེལ། །སྣོར་པ་སེ་ཚོད་དུག་
སྣོར་རྒྱ་སེར་སེལ། །སེང་ལྡེང་ཁྲག་དང་རྒྱ་སེར་སྣོམ་པར་བྱེད། །སོ་ཚས་ནད་ཀུན་གྱིན་འདྲེན་སྐྱུགས་སྣོན་མཚོག་ །དན་

རོག་གླི་ཁུ་སྐྱོ་བྱ་ག་པོ་ར་སྐྱོང་། །དོང་གས་མཚན་ནད་སེལ་ཞིང་འཇམ་པོ་ར་འབྲུ། །ཀ་བེད་ད་ཉིག་སྐྱལ་དང་མོན་ཚ་
རས། །འབྲུ་བའི་ནད་རྣམས་ཚ་གང་མེད་པར་གཞོད། །

sNying zho sha, mkhal zho sha and *gla gor zho sha* cure hot disorders of the heart, kidneys and spleen respectively. *A 'dre, sa 'dre* and *'jam 'dre* cure kidney disorders. *'Dra gros* cures *bad kan smug po, bad kan ser po* and stomach disorders. *Ma nu pa tra* cures *rlung*, blood and hot disorder. *Pu shkar mu la* cures *bad kan* and hot disorders. *Ru rta* cures *rlung* – blood disorders and flatulence. It also relieves cough, *gag pa* and removes dead skin. *Yung ba* is an antidote against poison, heals gangrene and reduces *gnyan*. *Shu dag* cures *ma zhu*, generates heat and relieves *gag* and *lhog*. *Pu shel* is anti-emetic and cures hot disorders associated with *bad kan* disorders. *Khyung sder dkar po* and *khyung sder smug po* cures hot disorders associated with poisoning. *dPa' bo dkar po, dpa' bo ser po* and *dpa' rgod* have the same potency as *khyung sder*. *Bong nga dkar po* cures *rims*, poisoning, and hot disorders associated with *mkhris pa* disorders. *Bong nga dmar po* and *bong nga ser po* cures meat poisoning and the poisonous effect of *btsan dug*. *Shing mngar* cures lung disorders and the disorder of the blood vessels. *sLe tres* and *kanda ka ri* cure hot disorders associated with *rlung*. *Ga dra* possesses the same effect as *sle tres* and *kanda ka ri* and is effective against *rims*. *Tig ta* cures all hot diseases associated with *mkhris pa*, whereas *ba sha ka* cures all hot disorders associated with blood. *Ba le ka* cures hot disorders of the lungs, liver and vessel organs. *Ga dur* cures *rims* and hot disorders of the lungs and blood vessels. *sTab seng* joins fractured bone and cures hot disorders of the bone. *Sgron shing* cures the combined disorder of *bad kan* and *rlung*, and *chu ser* disorders associated with cold disorders. *sKyer pa* and *se rgod* neutralize poison and cure *chu ser* disorders. *Seng ldeng* dries up blood and *chu ser*. *So cha* brings up all disorders and is an excellent emetic. *Dan rog* and *shri khanda* strongly purges all disorders. *Dong ga* cures liver disorders and is a mild purgative. *Ka bed, da trig, smag* and *mon cha ra* stop all forms of diarrhea irrespective of their being a hot or cold nature.

snying zho sha, mkhal ma zho sha u gla gor zho sha устраняют соответственно жар сердца, почек и селезенки. *a 'bras, sra 'bras* и *'jam 'bras* устраняют болезни почек. *'bra go* устраняет болезни желудка, бекен мугпо (*bad kan smug po*) и бекен серпо (*bad kan ser po*). *ma nu pa tra* устраняет жар лунг (*rlung*) и крови. *puShkar mu la* устраняет жар бекен (*bad kan*). *ru rta* устраняет [болезни] лунг и крови (*rlung khrag*), вздутие, а также болезни лёгких, гагпа (*gag pa*), отсекает наросты (*sha ro*). *yung ba*

устраняет отравления, отсекает гниущее, подавляет болезни ньен (*gnyan*). *shu dag* [лечит] несварения (*ma zhu*), порождает тепло, устраняет гаг (*gag*) и лхог (*lhog*). *spu shel rtse* останавливает рвоту, устраняет жар бекен (*bad kan*). *khyung sder dkar* и *khyung sder smug* устраняют жар отравлений. Такие же свойства у *dpa' bo dkar po*, *dpa' bo ser po* и *dpa' bo rgod*. *bong nga dkar po* устраняет отравления, рим (*rims*) и жар трипа (*mkhris pa*). *bong nga dmar po* и *bong nga ser po* устраняют отравление мясом и аконитом. *shing mngar* устраняет болезни лёгких и сосудов. *sle tres* и *kaNDa ka ri* печат жар лунг (*rlung*). Такие же свойства у *ga bra*, она еще помогает при рим (*rims*). *tig ta* устраняет все виды жара трипа (*mkhris pa*). *ba sha ka* устраняет все болезни жара и крови. *ba le ka* устраняет жар лёгких, печени и полых органов. *ga dur* устраняет рим (*rims*), жар лёгких и сосудов. *stab seng* сращивает сломанные кости, устраняет жар костей. *sgron shing* устраняет холод бекен (*bad kan*), лунг (*rlung*) и чхусер (*chu ser*). *skyer ba* и *se rgod* собирают яды, устраняют чхусер (*chu ser*). *seng ldeng* сушит кровь и чхусер (*chu ser*). *so cha* вытягивает вверх все болезни — лучшее из рвотных. *dan rog* и *shrl khaNDa* — жёсткие очистители. *dong ga* устраняет болезни печени и мягко слабит. *ka ped*, *da trig*, *smag* и *mon cha ra* останавливают любую диарею как от жара, так и от холода.

སྨྱི་ཡི་སྐྱེན་གྱི་རུས་པ་བཟླན་པ་ནི། །དྲོང་ལེན་ཁྲག་སྐྱེམ་འབྲུགས་ཚད་དོན་ཚད་སེལ། །སྐང་རྩི་དོ་བོས་རིམས་དུག་རྗེངས་ཚད་སེལ། །རེ་སྐོན་ཁྲག་སྐྱེམ་སྐྱུག་པོ་རྩ་ཚད་སེལ། །གྱི་ལྗེས་སྣོད་ཚད་མཁྲིས་ཚད་སེལ་བར་བྱེད། །སྐུམ་རྩུ་ཉིག་གིས་མཚེན་མཁྲིས་ཚ་བ་སེལ། །བྲི་ཡལ་ཡིས་པོ་མཚེན་ཚ་བ་སེལ། །བརངས་ཉིག་ལྷགས་ཉིག་མཁྲིས་པའི་ཚ་བ་སེལ། །སྐོ་ལོ་སྐྱུག་འདྲས་སྨྱི་ཡི་ཚད་པ་སེལ། །གཡའ་གྱི་མ་ཡིས་མཁྲིས་པ་ནི་སྣོད་བྱེད། །

To reveal the efficacy of herbal medicines: *hong len* dries up blood and cures 'khrugs
 [...пропущены англ строчки!....]

2.7 Объяснение свойств лекарственных трав (*sngo yi sman*). *hong len* сушит кровь, устраняет жар труг ('*khrugs*) и жар плотных органов. *spang rtsi do bo* устраняет жар рим (*rims*), жар отравлений и жар ньен (*gnyan*). *re skon* сушит кровь, устраняет мугпо (*smug po*) и жар сосудов. *kyi lce* устраняет жар полых органов и трипа (*mkhris pa*). *sum cu tig* устраняет жар печени и трипа (*mkhris pa*). *pri yang ku* устраняет жар желудка и печени. *zangs tig* и *lcags tig* устраняет жар трипа (*mkhris*

pa). *sro lo sug 'dra* устраниет жар лёгких. *g.ya' kyi ma* умиротворяет и очищает трипа (*mkhris pa*).

གང་ག་ཚུང་གིས་དུག་དང་ཚད་འབྲུ་གཅོད། །བྱ་ཚོད་སློམ་གྱིས་གདོན་དུག་རིམས་ཚད་སེལ། །སློལ་གོང་པ་ཡིས་མགོ་
ཚག་དུག་ཚད་སེལ། །ཡུ་མོ་མདེ་འབྱིན་བྱ་རོ་བྱུག་རྩུ་འབྱིན། །དར་ཡ་ཀན་གྱིས་བྱང་ཁོག་ཚུ་སེར་སྟེམ། །མགོ་བོའི་རུས་
ཚག་སྐྱོར་ཞིང་ལྷ་བ་འཛིན། །རྟ་ལྷགས་ལྷ་བ་འཛིན་ཞིང་ཚུ་སེར་འབྲེན། །ཨ་བི་པ་ཡིས་མགོ་ཚག་དུག་ཚད་སེལ། །སྟག་
ཤས་མ་འབྲུབ་གཉན་གསོད་དུག་ནད་སེལ། །སྤང་རྒྱན་དཀར་པོས་གེ་བའི་དུག་ཚད་སེལ། །

Gang ga chung cures poison and dysentery. *Bya rgod spos* cures disorders caused by *gdon*, poisoning and relieves *rims* hot disorder. *Srol gong pa* heals fractured skulls and cures hot disorder associated with poisoning. *Yu mo mde 'byin* expels dead fetuses and foreign bodies. *Dar ya kan* dries up the *chu ser* of the abdomen , joins fractured skulls and preserves spongy bone. *rTa lpag* preservesspongy bone and dries up *chu ser*. *A bi sha* joins fractured skulls and hot disorder associated with poisoning. *sTag sha* heals wounds, *gnyan* and acts as an antidote against poison. *sPang rgyan dkar po* cures laryngitis and hot disorder associated with poisoning.

gang ga chung лечит отравление и останавливает понос от жара. *bya rgod spos* устраняет негативные влияния духов и жар рим (*rims*). *srol gong pa* помогает при переломах черепа и устраняет жар отравлений. *yu mo mde 'byin* вытягивает мертвый плод и инородные предметы. *dar ya kan* сушит чхусер (*chu ser*) грудной клетки, сращивает сломанные кости черепа, поддерживает губчатое вещество костей. *rta lpag* поддерживает губчатое вещество костей, вытягивает чхусер (*chu ser*). *a bhi Sha* помогает при переломах черепа и устраняет жар отравлений. *stag sha* заживляет раны, убивает ньен (*gnyan*), устраняет отравления. *spang rgyan dkar po* лечит горло и жар отравлений.

ཡུ་གུ་ཤིང་གིས་མ་སྐྱོར་དུག་ཚད་སེལ། །རྩད་དང་རྒྱ་ལུབ་ལྷུ་ལྷག་དུག་ནད་སེལ། །ཨ་བྱུག་མགོ་ཚག་གསོ་ཞིང་ཚུ་སེར་
སྟེམ། །ཚོར་ཚོན་རུས་ཚག་གསོ་ཞིང་ལྷ་བ་འདེགས། །སྟུག་ཚུང་མདན་ཡོན་དག་ཀྱང་དེ་བཞིན་ནོ། །གསེར་སྐྱད་སློ་མཚན་
རྩུ་ཚད་དུག་ཚད་སེལ། །ལྷག་ཅུ་སྟུག་པོས་དུག་སྐྱད་ཤ་དུག་སེལ། །ལྷག་ཅུ་སེར་པོ་ཚུ་རུག་ཚུ་འཕྲང་བྱེད། །སེ་བའི་མེ་རྟོག་
མཁྲིས་སེལ་རྒྱང་ཁ་གཞོན། །འབྲུ་སྐྱ་ཉང་གིས་མ་འབྲུབ་སྐྱོ་ནད་སེལ། །

Yu gu shing joins cuts and cures hot disorder associated with poisoning. *rTsad*, *rgu thub* and *ldum stag* are antidotes to poison. *A byag* heals fractured skulls and dries up *chu ser*. *Tsher sngon* heals fractured bone and protects spongy bone. *sMug chung mdan yon* has the same efficacy as *tsher sngon*. *gSer skud* cures hot disorders of the lungs, liver, channels and poisoning. *Lug ru smug po* nutrifies toxin and cures meat poison. *Lug ru ser po* and *chu rug* dries up *chu ser*. *Se ba'i me tog* cures *mkhris pa* disorders and suppresses *rlung*. *'Bu su hang* heals wounds and cures *rlung* disorders.

yu gu shing заживляет раны, устраняет жар отравлений. *rtsad*, *rgu thub* и *ldum stag* устраняют отравления. *a byag* лечит переломы черепа, сушит чхусер (*chu ser*). *tsher sngon* лечит переломы костей, поддерживает губчатое вещество костей. *smug chung mdan yon* обладает таким же действием. *gser skud* устраняет жар легких, печени, сосудов и жар отравлений. *lug ru smug po* собирает яды, устраняет отравления мясом. *lug ru ser po* и *chu rug* втягивают⁸ чхусер (*chu ser*). *se ba'i me tog* устраняет болезни трипа (*mkhris pa*) и подавляют лунг (*rlung*). *'bu su hang* затягивает раны, устраняет болезни лёгких.

སྒོང་ཐོག་པ་ཡིས་ཤ་དུག་འབྲུགས་ཚད་སེལ། །ཞ་རྒྱུང་སྒོ་ཡི་ཚད་པ་སེལ་བར་བྱེད། །ཚར་བོང་གེ་བའི་ཚད་པ་སྒོ་ནད་
 སེལ། །རྩང་ཀུན་སྦྱང་གི་ཚད་པ་དུག་ནད་སེལ། །སེ་རྫོང་འབྲས་བུས་དུག་ཚད་མཚན་ཚད་སེལ། །ཤུག་པ་ཚར་ཅན་མཁའ་
 ཚད་སྒྲོག་པ་སེལ། །སྐྱེར་པའི་མེ་རྟོག་འབྲས་བུས་འབྲུ་བ་གཅོད། །ཐང་ཕྱོམ་ལང་ཐང་ཙེ་ཡིས་སྲིན་ནད་སེལ། །སྲིན་ཤིང་
 ལྷ་མའི་འབྲས་བུ་དེ་བཞིན་ལོ། །དྲེས་མའི་གེ་སར་སྲིན་གསོད་གླང་ཐབས་འཛོམས། །

sGong thog pa cures meat poisoning and disturbed hot disorder. *A khrong* cures hot disorder of the lungs. *Tshar bong* cures fever of the larynx and lung disorders. *Tang kun* cures hot disorder of the heart and is an antidote against poison. *Se rgod 'bras* cures hot disorder associated with poisoning in the liver. *Shug pa tsher* can cure hot disorder of the kidneys and *lhog*. *sKyer pa'i me tog* and *skyer pa'i 'bras* stop diarrhea. *Thang phrom* and *lang thang tse* cures disorders caused by *srin*. *Srin shing sna ma'i 'bras* has the same therapeutic effect as *thang phrom* and *lang thang tse*. *Dres ma'i ge sar* destroys *srin* and relieves *glang thabs*.

⁸ т.е. сушат

sgang thog pa устраняет отравления мясом и жар труг ('*kh rugs*). *a krong* устраняет жар легких. *tshar bong* устраняет жар горла и болезни лёгких. *tang kun* устраняет жар сердца и отравления. Плоды *se rgod* устраняют жар отравлений и жар печени. *shug pa tsher can* устраняет жар почек и лхогпа (*lhog pa*). Цветы и плоды *skyer pa* останавливают понос. *thang phrom* и *lang thang rtse* устраняют болезни синбу (*srin*). Такие же свойства у плодов *srin shing sna ma*. *dres ma'i ge sar* убивают синбу (*srin*), подавляют колики лангтхаб (*glang thabs*).

དཀར་པོ་ཆེག་ཐུབ་དུག་སྐྱད་གཉན་སྲིན་འཛོམས། །ཨ་ཕ་བྱང་ཁོག་མ་དང་མིག་ལ་པན། །ཞིམ་ཐིག་ལེ་ཡིས་མིག་གི་
ལིང་ཐོག་ལེན། །པར་པ་ཏ་ཡིས་རིམས་དང་དུག་ཚད་སེལ། །དུ་བའི་ཚ་བས་སྲིན་གསོད་རུས་འཛོམ་འགོགས། །འདམ་བུ་
ཀ་རས་སློ་མཚན་ཚ་ཚད་སེལ། །འབྲི་ཏ་ས་འཛིན་རྣག་ཁྲག་ཚུ་སེར་འདྲེན། །བྱ་པོ་ཅི་ཅོས་བྱད་མེད་ལྷ་མཚན་གཙོད། །ཤུ་
མོ་བ་ཡིས་སློ་རྣག་འཁྲུ་བ་གཙོད། །སྟེ་བ་ལུག་ལྷུར་བྲང་ཚ་ཆམ་པ་སེལ། །

dKar po chig thub neutralizes poison and controls *gnyan* and *srin* disorders. *A wa* is beneficial against wounds of the abdomen and eye problems. *Zhim thig le* removes *ling thog*. *Par pa ta* cures *rims* and hot disorder associated with poisoning. *Dwa pa'i rtsa* destroys *srin* disorders and removes bone fragments from comminuted fractures. *'Dam bu ka ra* cures hot disorder of the lungs, liver and channels. *'Bri ta sa 'dzin* drain pus, blood and *chu ser*. *Bya po tsi tsi* stops menstrual bleeding. *Shu mo za* dries up lung abscesses and stops diarrhea. *Snyi ba* and *lug mur* cure heart burn and *cham pa*.

dkar po chig thub собирает яды, подавляет ньен (*gnyan*) и синбу (*srin*). *a wa* полезна при ранах туловища и для глаз. *zhim thig le* снимает бельмо (*ling thog*) с глаза. *par pa ta* устраняет жар рим (*rims*) и жар отравлений. Клубни *dwa ba* убивают синбу (*srin*), удаляют костные мозоли. *'dam bu ka ra* устраняет жар лёгких, печени и сосудов. *'bri ta sa 'dzin* вытягивает гной, кровь и чхусер (*chu ser*). *bya pho tsi tsi* останавливают месячные у женщин. *shu mo za* останавливает гнойные процессы в лёгких и понос. *sn yi ba* и *lug mur* устраняет изжогу и чхампа (*cham pa*).

གཡེར་ཤིང་པ་ཡིས་འབྲུམ་པའི་ཚ་བ་སེལ། །མེ་ཏོག་སེར་ཆེན་མ་འདུབ་ཚ་རུལ་གསོ། །བྲག་སྐུ་ཏ་བོས་དུག་སེལ་ཚད་འཁྲུ་
གཙོད། །བྲག་སློས་མ་འདུབ་རྣག་སྐྱེམ་ལྟ་བ་འཛིན། །རྒྱ་སློས་སྤང་སློས་ཚད་རྟིང་དུག་ཚད་སེལ། །ལྷུང་ཅི་ལྷུས་ཀྱིས་ཚུ་

འཇུང་རིམས་ཚད་སེལ། །རྒྱ་དྲུས་མ་འདྲུབ་ཅུ་འཇུང་རྒྱ་གཟེར་སེལ། །འབམ་པོས་སྐངས་འཛོམས་ཁོང་འབྲས་བཤེག་པར་
བྱེད། །མེ་ཏོག་ལྷག་མིག་དུག་དང་རིམས་ནད་སེལ། །མཁན་པས་ཁྲག་གཙོད་ཡན་ལག་སྐངས་པ་འཛོམས། །

Gyer shing pa cures hot disorder associated with *'brum pa*. *Me tog ser chen* treats wounds and necrotic channels. *Brag skya ha bo* is an antidote against poison and stops dysentery. *Brag spos* treats wounds, dries up pus and protects spongy bone. *rGya spos* and *spang spos* cure chronic hot disorder and hot disorder associated with poisoning. *Myang rtsi spras* dries up *chu ser* and cures *rims*. *rGu dru* treats open wounds, joins ruptured blood vessels and cures intestinal pains. *'Bam po* subsides swelling and dissolves *'bras* of the visceral organs. *Me tog lug mig* is an antidote against poison and cures *rims*. *mKhan pa* stops bleeding and reduces swelling of the limbs.

g.yer shing pa устраняет жар эпидемического друмпа (*'brum pa*). *me tog ser chen* затягивает раны, останавливает гниение сосудов. *brag skya ha bo* устраняет отравления, останавливает диарею от жара. *brag spos* затягивает раны, сушит гной, лечит повреждения губчатого вещества костей. *rgya spos* и *spang spos* устраняют застарелый жар и жар отравлений. *myang rtsi spras* втягивает чхусер (*chu ser*), лечит жар рим (*rims*). *rgu drus* заживляет раны, связывает порванные сосуды, устраняет гьюзер (*rgyu gzer*). *'bam po* подавляет отеки, разрушает злокачественный дре (*'bras*) внутренних органов. *me tog lug mig* устраняет отравления и жар рим (*rims*). *'khan pa* останавливает кровь, убирает отеки конечностей.

ལྷ་མ་ཅི་ཡིས་ལྷ་སེར་དུ་ལྷ་སྦྱོང་། །བྱི་ཚོར་རིམས་དུག་མཁལ་མའི་ཚ་བ་སེལ། །དེ་བས་རིམས་སེལ་ཅུ་མཁྲིས་མཁྲིས་
ནད་སེལ། །རེ་རལ་འོམ་བྱས་ཤ་དུག་སྐྱར་དུག་སེལ། །བྱུ་མཁན་ཚོས་བཙོད་སློ་མཁལ་འབྲམས་ཚད་སེལ། །ལྷམ་པས་ལྷ་
འགགས་སློམ་དད་འབྲུ་བ་སེལ། །བྲག་ལྷམ་མ་འདྲུབ་ཏུ་མིག་ཅུ་སློ་འགོག །བྲ་མའི་ཅུ་བས་ཤ་ཚད་ཅུ་ཚད་སེལ། །མཛོ་
མོས་ཁྲག་འབྲུགས་འཇུ་ཞིང་ཁྲག་ཚད་སེལ། །ཕང་མའི་འབྲས་བུས་སྦྱང་ཚད་མོ་ནད་སེལ། །

Chu ma rtsi drains out *chu ser* and ascites. *Byi tsher* cures *rims*, acts as an antidote against poison and eliminates hot disorder of the kidneys. *De ba* cures *rims* and *rtsa mkhris* cures *mkhris pa* disorders. *Re ral* and *'om bu* cure meat poisoning and compounded poisoning. *Zhu mkhan*, *tshos*, *btsod* cure disorder of the lungs, kidneys and *'grams* hot disorder. *lCham pa* clears obstruction of urine, relieves thirst and stops

diarrhea. *Brag lcam* closes wounds and *rta rmig* seals the aperture of channels. *Gra ma'i rtsa* cures hot disorder of the muscle tissues and the channels. *mDzo mo* is a blood thinner and cures hot disorder associated with the blood. *Phang ma'i 'bras* cures cardiac hot disorder and gynecological disorders.

chu ma rtsi вычищает чхусер (*chu ser*) и мучху (*dmu chu*). *byi tsher* устраняет жар рим (*rims*), жар отравлений и жар почек. *de ba* устраняет рим (*rims*), *rtsa mkhris* лечит болезни трипа (*mkhris pa*). *re ral*, *'om bu* устраняют отравление мясом и синтетическими ядами. *zhu mkhan*, *tshos* и *btsod* устраняют жар лёгких, почек и жар драм (*grams*). *lcam pa* устраняет задержку мочи, жажду и понос. *brag lcam* затягивает раны, *rta mig* закрывает врата сосудов. Корни *bra ma'i rtsa ba* устраняют жар мышц и жар сосудов. *mdzo mo* расплавляет сгустки крови, устраняет жар крови. Плоды *'phang ma* устраняют жар сердца и женские болезни.

སྲད་དཀར་བ་ཡིས་དམུ་ཚུ་སྦྱ་བ་བྱོལ་། བྱི་རུག་མ་ཡི་འབྲུ་སྲུང་སྲིན་པོལ་སེལ། །མཚོ་ལུས་རྩ་ཡི་བྲག་གཙོང་མཚེན་ཚད་སེལ། །བྲི་གས་སློང་དང་མཁལ་མའི་ཚ་བ་སེལ། །ལྷག་ཚུང་རིམས་དུག་སྦྱུག་པོ་རྩ་ཚད་སེལ། །ལྷག་ངལ་དུག་སེལ་ཡན་ལག་སྐྱངས་པ་འཛོམས། །ཟངས་རྩི་བ་ཡིས་མཁྲིས་ནད་མིག་སེར་སེལ། །རྩ་ལོས་རྩུ་ལོང་སྣོད་ཀྱི་ཚ་བ་སེལ། །ཤོ་མང་མ་ཡི་ཚ་བ་སེལ་བར་བྱེད། །པ་ཡག་རྩ་བས་སློ་གསོ་སློ་ནག་འདྲེན། །

Srad dkar is a diuretic which drains *skya rbab* and ascites. *Byi rug* prevents wound infections and cures rectal abscesses in children caused by *srin*. *mTshe ldum* stops bleeding and cures hot disorder of the liver. *Bre ga* cures hot disorder of the lungs and kidneys. *Lug chung* cures *rims*, *bad kan smug po* and hot disorder of the channels. *Lug ngal* is an antidote against poison and reduces swelling of the limbs. *Zangs rtsi* cures *mkhris pa* disorders and jaundice. *rNya lo* cures hot disorder of the vessel organs and particularly the hot disorder of the small and large intestines. *Sho mang* cures hot disorder of the wounds. *Pa yag rtsa* heals lungs disorders and drains pus from the lungs.

srad dkar вычищает мучху (*dmu chu*) и кьябаб (*skya rbab*). *byi rug* предохраняет раны от инфицирования, удаляет нарывы с синбу (*srin phol*). Корень *mtshe ldum* останавливает кровь, устраняет жар печени. *bre ga* устраняет жар лёгких и почек. *lug chung* устраняет рим (*rims*), отравления, мугпо (*smug po*) и жар сосудов. *lug ngal* устраняет яды, убирает отеки конечностей. *zangs rtsi* устраняет болезни трипа (*mkhris pa*) и пожелтение глаз. *snya lo* устраняет жар тонкой и толстой

кишки. *sho mang* устраняет жар ран. *pa yag rtsa ba* лечит лёгкие, вытягивает из них гной.

བྱེ་བྱུ་ལ་ལུག་ཤ་དུག་སེལ་བར་བྱེད། །ཞུག་ཚོས་ན་བའི་ནད་སེལ་སྒོས་པ་སྦྱོང་། །སྦྱི་བའི་འབྲས་བུས་མཁྲིས་པ་གྲེན་ལ་
འདྲེན། །ས་རྩི་ཀ་ཡིས་ཕོ་བའི་མེ་དྲོད་སྦྱེད། །སྲུབ་ཀ་རུལ་གཙོད་དྲོད་སྦྱེད་ཚུ་སེར་འདྲེན། །སྦྱེ་ཚ་དབྱི་མོང་གཉིས་ཀྱང་དེ་
བཞིན་ནོ། །བ་ལུས་བད་ཀན་ཚ་གང་འཐབ་པ་སེལ། །གོ་སྟོང་རླུང་ཚད་དུག་དང་མིག་ནད་སེལ། །ཐ་རམས་ན་རམས་བྱ་
རྐང་འཕུ་བ་གཙོད། །སོག་ཀ་པ་ཡིས་སྦྱུག་པ་མ་ལུས་གཙོད། །

Bye'u la phug cures meat poisoning. *Ug chos* cures problems of the ears and eliminates distention of the abdomen. *sKyi ba'i 'bras* brings up *mkhris pa* disorders. *Sa rdzi ka* generates digestive heat. *Srub ka* heals necrosis, generates heat and drains *chu ser*. *ICe tsha* and *dbyi mong* have the same efficacy as the *srub ka*. *Ba lu* eases the confrontation of hot and cold *bad kan* disorders. *Go snyod* cures hot disorder associated with *rlung*, is an antidote against poison and treats eye disorders. *Tha rams, na rams* and *bya rkang* stops diarrhea. *Sog ka pa* stops all forms of vomiting.

bye'u la phug устраняет отравление мясом. *ug chos* устраняет болезни уха, вычищает вздутие. Плоды *skyi ba'i 'bras bu* вытягивают трипа (*mkhris pa*) через вверх. *sardzi ka* порождает желудочный огонь. *srub ka* отсекает нагноения, порождает тепло, вытягивает чхусер (*chu ser*). *Ice tsha* и *dbyi mong* имеют те же свойства. *ba lu* устраняет борьбу жара и холода бекен (*bad kan*). *go snyod* устраняет жар лунг (*rlung*), отравления и болезни глаз. *tha rams, na rams* и *bya rkang* останавливают диарею. *sog ka pa* останавливает все виды рвоты.

དབང་པོ་ལག་པས་ལུས་སྟོབས་ལུ་བ་སྦྱེད། །རི་ཤོས་མཁྲིས་པ་སྦྱང་ཚོར་བད་ཀན་འདྲེན། །དུར་བྱིད་ཐར་རུས་ཚ་གང་
ནད་ཀུན་སྦྱོང་། །སྦྱོན་བུས་ཚུ་སེར་ཁོན་བུས་མཁྲིས་པ་སྦྱོང་། །རླུམ་རྩས་དུག་ཚད་སྟོང་ཚད་བད་ཀན་སྦྱོང་། །ཚུ་རྩས་
གཉན་སྦྱོང་མ་ཡི་རྣམ་ཅི་བྱེད། །རི་ལྷག་པ་ཡིས་འབྲས་འདུལ་གཉན་ནད་སྦྱོང་། །

dBang po lag pa develops physical strength and increases *khu ba*(seminal fluid). *Ri sho* and *sbyang tsher* withdraws *mkhris pa* and *bad kan* disorders respectively. *Dur byid* and *thar nu* purge all forms of hot and cold disorders. *sNgon bu* cleanses *chu ser* disorders,

while *khron bu* cleanses *mkhris pa* disorders. *Icum rtsa* is a laxative that cleanses hot disorder, combined with poisoning, hot disorder of the vessel organs and *bad kan* disorders. *Chu rtsa* eliminates infection and helps to dry abscesses. *Rr lcag pa* dissolves 'bras and cleanses *gnyan*.

dbang po lag pa укрепляет тело, порождает семя. *ri sho* вытягивает трипа (*mkhris pa*), *spyang tsher* – бекен (*bad kan*). *dur byid* и *thar nu* вычищают все болезни как жара, так и холода. *sngon bu* вычищает чхусер (*chu ser*), а *khron bu* — трипа (*mkhris pa*). *Icum rtsa* вычищает жар отравлений, жар полых органов и бекен (*bad kan*). *chu rtsa* вычищает ньен (*gnyan*), сушит раны. *re lcag* укрощает злокачественный дре ('bras), вычищает болезни ньен (*gnyan*).

ལྷ་བས་ལྷ་སེར་མཁལ་རྟེན་གྲང་བ་སེལ། །རྟེ་ཤིང་ར་མཉེས་ཚོ་བསྲིང་ལྷ་སེར་སེལ། །ཏཱ་ཤོ་གཞུས་སྤྲེད་གྲང་ལྷ་སེར་སེལ། །གཟེ་མས་གཅིན་སྲི་གྲུམ་བྱ་མཁལ་ནད་སེལ། །

Ica ba cures disorders of the *chu ser* and cold disorders associated with the kidney and lower back. *Nye shing* and *ra mnye* prolong life and cure *chu ser* disorders. *A sho gandha* cures cold disorders of the lower body and *chu ser* disorders. *gZe ma* cures *gcin*, *grum* and kidney disorders.

Ica ba устраняет чхусер (*chu ser*) и холод почек и поясницы. *nye shing* и *ra mnye* продлевают жизнь, устраняют чхусер (*chu ser*). *a sho gandha* устраняет холод нижней части тела и чхусер (*chu ser*). *gze ma* устраняет учащённое мочеиспускание, друмбу (*grum bu*) и болезни почек.

སྲོག་ཆགས་ལས་བྱུང་རུ་དང་རུས་བ་དང་། །ཤ་ཁྲག་མཁྲིས་ཚོལ་ཤྲད་བ་སྤགས་སེན་སྟུ། །ལྷ་བྱན་བྱབས་རིལ་ལྷས་དང་བཅུ་གསུམ་འབྱུང་། །དེ་དག་གང་ལ་གང་པན་རུས་བ་བསྟན། །

There are thirteen medicinal substances derived from animals. They are the *rwa* (horn), *rus*(bone), *sha* (flesh), *khrag* (blood), *mkhris* (bile), *tshil* (fat), *klad* (brain),... (skin), ...(nails), ...(fur), *chu* (urine), ...(feces) and the entire body of an animal. Their specific therapeutic effect against particular disorders is as follows.

2.8 От животных получают тринадцать [видов лекарственного сырья]: рога, кости, мясо, кровь, желчь, жир, мозг, шкуру, когти, шерсть, мочу, помет и тушка целиком. Вот объяснение свойств каждого из них, чему они помогают.

བསེ་རུས་བྱང་ལོག་རྟག་ལྷག་ཚུ་སེར་སྐྱེམ། །ཁ་ཤ་ཤ་བའི་རུ་ཡང་དེ་དང་འདྲ། །གཙོད་དང་དགོ་བའི་རུ་ཡིས་འཁྲུ་བ་
གཙོད། །རྒྱ་ཅུ་ལྷག་ལྷག་རུ་ཡིས་བྱ་འབྱེན་བྱེད། །ཚོད་གཡག་རུ་ཡིས་དྲོད་སྐྱེད་སྐྱེན་ནད་བཤེག། །གཉན་གྱི་རུ་ཡིས་རིམས་
ནད་སེལ་བར་བྱེད། །

Bse rus(rhino horn) dries up pus, blood and *chu ser* of the torso. The therapeutic effect of(roe deer) horn and(common deer) horn are the similar to that of rhino horn. The horns of ... (antelopes) and ... (gazelles) cure diarrhea. The horns of (serows/gorals) and ... (rams) are ecboic. *rGod g.yag* (wild yak) horn generates heat and dissolves *skran*. The horn of(argali) cures and control *rims*.

2.8.1 Рог носорога (*bse ru*) сушит гной, кровь и чхусер (*chu ser*) в туловище; такое же действие у рогов тибетского оленя (*kha sha'i rwa*) и [других] оленей (*sha ba'i rwa*). Рога оронго (*gtsod rwa*) и тибетского дзерена (*dgo ba'i rwa*) останавливают диарею. Рога суматранского серау (*rgya ru*) и барана (*lug thug rwa*) вытягивают плод. Рога дикого яка (*rgod g.yag rwa*) порождают тепло, разрушают опухоли трен (*skran*). Рога горного барана (*gnyan gyi rwa*) устраняют болезни рим (*rims*).

མི་ཡི་དུར་ཐོད་ཚུ་སེར་སྐྱེམ། །མི་རུས་བཙའ་མ་སོག་ཐལ་གྱིས། །ཚོད་རྗེད་ལྷས་ལ་ཞེན་བ་འགོགས། །མི་ཡི་དབྱི་རུས་རྟོག་
བ་གསོད། །འབྲུག་རུས་རུལ་གཙོད་མེན་བ་འདུབ། །སྐྱག་གི་རུས་པས་ལྷ་བ་འགྲུགས། །འཕྲོན་བྱ་ལྷག་གཙོད་རྟག་ཚུ་
སྐྱེམ། །ཐོག་གིས་བསང་བའི་རུས་བ་དང་། །རྒྱ་གཟེར་ཐོད་པས་ཚུ་གཟེར་འཛོམས། །ལག་པའི་རུས་པས་སྐྱུག་པོ་
སེལ། །ལྷག་གི་རུས་པས་རླང་ནད་སེལ། །སེར་བ་རུས་གྱིས་ཚུ་འགགས་སེལ། །ཟེར་མའི་རུས་པས་ལྷག་ཤོར་གཙོད། །སྐྱེའུ་འི་
རུས་པས་བྱ་འབྱེན་བྱེད། །འབྲུ་སྐྱོགས་སྐྱིན་སེལ་དམུ་ཚུ་སྐྱོད། །བཤུལ་ཆགས་རུས་པས་ཚུ་སེར་སེལ། །

Mi yi dur thod dry up *chu ser*. *Mi rus bco' ma* and *sog thal* cure chronic hot disorder embedded in the body. *Mi yi dpyi rus* cure *lhog pa*. '*Brug rus* (fossil of large animals) heals necrosis and glandular abscesses. *sTag gi rus* (tiger bone) protects the spongy

bone. ... (cowrie)stops bleeding and dries pus and *chu ser*. *Thog gis bsad pa'i rus pa* and *rgyu gzer thod pa* cure colitis.

Phag pa'i rus (pig bone) cures *bad kan smug po*. *Lug gi rus* (sheep bone) cures *rlung* disorders. ... (the spherical head of the femur) cures obstruction of urine. ... (porcupine bone) stops bleeding. ... (monkey bone) is an ecboic. Snail shell cures *srin* disorders and drains ascites. The bone of animals with rounded hooves cures disorders of *chu ser*.

2.8.2 Человеческий череп (*mi yi dur thod*) с кладбища сушит чхусер (*chu ser*). старые человеческие кости (*mi rus btsa' ma*) и их зола (*bsregs thal*) отдирает въевшийся в тело застарелый жар. Крестец человека (*mi yi dpyi rus*) убивает лхогпа (*lhog pa*). «Кости дракона⁹» (*'brug rus*) отсекают нагноения, заживляют менбу (*rmen bu*). Кости тигра (*stag rus*) восполняют губчатое вещество костей. Зола раковины каури (*'gron bu*) останавливает кровь, сушит гной и чхусер (*chu ser*). Кости человека, убитого молнией (*thog gis bsad pa'i rus*), и череп умершего от гюзер (*rgyu gzer thod pa*) подавляют гюзер (*rgyu gzer*). Кости свиньи (*phag pa'i rus*) излечивают мугпо (*smug po*), кости овцы (*lug gi rus*) лечат болезни лунг (*rlung*). головка бедренной кости (*ser ba rus*) устраняет задержку мочи. Кости *zer mo* останавливают кровотечения. Кости обезьяны (*spre'u rus*) вытягивают плод из матки. Раковина улитки китайской (*'bu skyogs*) устраняет синбу (*srin*) и вычищают мучху (*dmu chu*). Кости непарнокопытных животных (*bshul chags rus*) излечивают болезни чху сер (*chu ser*).

མི་ཤས་འབྲས་འདུལ་རླུང་དུག་གཉན་ནད་འཛོམས། ལྷུལ་ཤས་འདྲིལ་བཤེག་འགགས་འབྱེན་མིག་ལ་པན། །བྱ་ཚོད་ཤ་
ཡིས་དྲོད་སྦྱེད་ལྷ་བ་འཇིག། ལྷ་བྱའི་ཤ་ཡིས་མཁྲིས་པ་དུག་ནད་འཛོམས། །ད་བྱིད་ཤ་ཡིས་མཁལ་རྐྱེད་གང་བ་སེལ། །སྐམ་
གྱི་མཚེན་བས་རྒྱ་འགགས་སེལ་བར་བྱེད། །འབྱི་བའི་མཚེན་བས་རུས་པ་གས་པ་སྦྱོར། །ར་ཡི་མཚེན་བས་མིག་ལ་མཚོག་
དུ་པན། །སློ་སྦྱིང་མཚེན་མཚར་མཁལ་ཤས་རང་ནད་སེལ། །སྦྱང་གའི་ཕོ་བས་དྲོད་སྦྱེད་མ་བྱུ་འཇུ། །

Mi sha dissolves *'bras* and cures *rlung* disorders, poisoning and *gnyan*. *sBrul sha*(snake meat)dissolves tumors, cleans obstruction and is beneficial foe eye problems. *Bya rgod sha* (vulture meat) generates heat and removes goiters. *rMa bya'i sha* (peacock meat) cures *mkhris pa* disorders and is an antidote against poison. *Da byad sha* cures cold

⁹ окаменелые кости доисторических животных

disorders of the kidneys and waist. *Sram gyi mchin* (otter liver) cures obstruction of urine. *'Phyi pa'i mchin* (marmot liver) joins cracked bone. *Ra yi mchin* (goat liver) is excellent for eye problems. Offal meat like lungs, heart, liver, spleen and kidneys cures disorders of the respective organs. *sPyang ki'i pho ba* (wolf stomach) generates digestive heat and helps *ma zhu*.

2.8.3 «Великое мясо» (*mi sha*) умирляет злокачественный дре (*'bras*), подавляет лунг (*rlung*), отравления и ньен (*gnyan*). Змеиное мясо (*sbrul sha*) разбивает комки, выталкивает пробки, полезно для глаз. Мясо грифа (*bya rgod sha*) порождает тепло, разрушает зуб. Мясо павлина (*rma bya sha*) подавляет трипа (*mkhris pa*) и отравления. Мясо ящерицы углозуб сычуаньский (*da byid sha*) устраняет холод почек и поясницы. Печень выдры (*sram gyi mchin pa*) устраняет задержку мочи. Печень сурка (*'phyi ba'i mchin pa*) сращивает треснувшие кости. Козья печень (*ra yi mchin pa*) очень полезна для глаз. Легкие (*glo sha*), сердце (*snying sha*), печень (*mchin sha*), селезенка (*mcher sha*) и почки (*mkhal sha*) животных устраняют болезни тех же органов [у человека]. Волчий желудок (*spyang kyii pho ba*) порождает тепло, помогает пищеварению.

སྤྱང་གི་རྩི་ཡིས་སྡེ་སྤངས་འཛོམས། །ཕག་པའི་སྡེ་ཡིས་རུས་འཛོར་འགོགས། །བྱི་ཡི་སྡེ་ཡིས་མ་རྣམས་འདུབ། །འོང་བུའི་
སྡེ་ཡིས་འཕྲུ་བ་གཙོད། །ཕྱག་འབྲས་རོ་ཙ་བྱི་ཆེག་བུ་རོགས་འབྱིན། །མ་དང་ལྷག་ཏུ་ལྷོ་བས་ལྷོ་དོལ་གཙོད། །བྱ་མང་གི་
ཡིས་སྐྱག་པ་གཙོད་པར་བྱེད། །མཚེལ་བ་ནས་ཟན་ཚངས་པས་ལུ་བ་སྐྱེད། །ཏུར་པའི་གྲ་ཡིས་ཉུ་ལོག་སེལ་བར་བྱེད། །

sPyang ki'i Ice (wolf tongue) reduces swelling of the tongue. *Phag pa'i Ice* (pig tongue) removes fragmented bones from comminuted fractures. *Khyi yi Ice* (dog tongue) heals wounds. *Bong bu'i Ice* (donkey tongue)cures diarrhea. ... (ram testicles) are an aphrodisiac and *kyi* (dog) testicle help deliver placenta. The lungs of *wa* (fox) and ... (red-rumped swallows) stop haemoptysis. *Bya wang sha*(meat of pheasants) stops vomiting. (meat of sparrows) and ... (mountain-dwelling lizards) increase *khu ba*. *Ngur pa'i sha* (duck meat) cures dislocation of the calf muscle.

Волчий язык (*spyang ky'i Ice*) подавляет отекание языка. Свиной язык (*phag pa'i Ice*) удаляет костные мозоли. Собачий язык (*khyi'i Ice*) заживляет раны. Ослиный язык (*bong bu'i Ice*) останавливает понос. Бараньи яички (*thug 'bras*) усиливают потенцию, яички кобеля (*khyi rlig*) вытягивают плаценту. Легкие лисы (*wa yi glo ba*),

ласточки (*khug rta'i glo ba*) останавливают каверзные процессы в лёгких (*glo rdol*). Мясо белого ушастого фазана (*bya wang sha*) останавливает рвоту. Мясо полевого воробья (*mchil pa'i sha*), тибетского полевого воробья (*nas zan gi sha*) и горной ящерицы (*rtsangs pa'i sha*) порождают семя. Мясо огаря (*ngur pa'i sha*) устраняет ньялог (*nywa log*).

ཤ་བའི་ཁྲག་གིས་གྲིན་སེལ་མངལ་ཁྲག་གཅོད། །ར་ཡི་ཁྲག་གིས་རེག་དུག་འབྱུང་ནག་སེལ། །གཡག་ཚོད་ཁྲག་དང་གཅོད་
ཁྲག་འབྱུ་བ་གཅོད། །པག་ཁྲག་དུག་དང་སྐྱུག་པོ་བྱེར་བ་སྐྱུད། །བོང་ཁྲག་གྲུམ་བུ་ཚོགས་མིག་ཚུ་སེར་སེལ། །བྱ་ཡི་ཟེ་ཁྲག་
ཤ་གསོ་ལྷ་བ་འཛིན། །མངལ་ཁྲག་རྩ་སྐྱུ་ཤ་འཁྱེད་པར་བྱེད། །

Sha ba'i khrag (deer blood) cures *srin* disorders and stops menstrual bleeding. *Ra yi khrag* (goat blood) cures venereal diseases and smallpox. *gYag rgod khrag* (blood of wild yaks) and (antelopes) stop diarrhea. *Phag khrag* (pig blood) assembles poison and *bad kan smug po*. *Bong khrag* (donkey blood) cures arthritis and an excess accumulation of *chu ser* in the joints. *Bya yi ze khrag* (blood from a rooster comb) heals muscle tissue and protects spongy bone. Menstrual blood stops bleeding and facilitates the growth of normal tissue.

2.8.4 Кровь оленя (*sha ba'i khrag*) уничтожает синбу (*srin*), останавливает маточное кровотечение. Козья кровь (*ra yi khrag*) устраняет регдуг (*reg dug*), лечит черный друм ('*brum nag*). Кровь дикого яка (*g.yag rgod khrag*) и оронго (*gtsod khrag*) останавливает диарею. Свиная кровь (*phag khrag*) собирает рассеявшиеся [по телу] яд и мугпо (*smug po*). Ослиная кровь (*bong khrag*) лечит суставной друмбу (*grum bu*) и накопление чхусер (*chu ser*) суставов. Кровь из петушиного гребешка (*bya yi ze khrag*) наращивает мышечную ткань, поддерживает губчатое вещество костей. Кровь из матки (*mngal khrag*) закрывает сосуды, наращивает мышечную ткань.

མཁྲིས་པའི་རིགས་རྣམས་ཐམས་ཅད་རྩ་ཁ་སྐྱོམ། །བྱུ་གཅོད་ཤ་གསོ་དུག་སེལ་མིག་ལ་པན། །

All kinds of bile stops bleeding. They also heal necrosis and muscle tissues, act as an antidote against poisons, and are beneficial to eye problems.

2.8.5 Все виды желчи (*mkhris pa'i rigs*) закрывают сосуды, отсекают нагноения, печат мышцы, устраняют отравления, полезны для глаз.

སྐྱལ་གྱི་ཚེལ་བྱས་མདེལ་འབྱེན། །ཤ་ཚེལ་སྲིན་སྲིལ་དུག་ནད་སྤྱང་། །ཕག་ཚེལ་དུག་སྤྱང་གྱུ་ཐོར་སེལ། །མི་ཚེལ་རླུང་འཇོམས་གྱུ་ཐོར་སེལ། །

sBrul gyi tshil (snake fat) expels foreign bodies from the body. *Sha tshil* (deer fat) cures *srin* disorders and protects from poisoning. *Phag tshil* (pig fat) neutralizes poison and cures eczema and pimples. *Mi tshil* pacifies *rlung* disorders and cures eczema and pimples.

2.8.6 Змеиный жир (*sbrul gyi tshil bu*) вытягивает застрявшие камни. Жир оленя (*sha tshil*) уничтожает синбу (*srin*), предохраняет от отравлений. Свиной жир (*phag tshil*) собирает яды, устраняет гнойничковую сыпь (*shu thor*). Жир человека (*mi tshil*) подавляет лунг (*rlung*), устраняет гнойничковую сыпь (*shu thor*).

ར་ཤང་ཚུ་རྒྱས་ཚད་པ་གསོ། །ལུག་ཤང་མགོ་འཁོར་འཚོ་འཁྱོམས་གསོ། །རི་དུགས་ཤང་པས་འབྲུ་བ་གཅོད། །རི་བོང་ཤང་པས་རྒྱ་གཟེར་སེལ། །མི་ཤང་སྤངས་འཇོམས་ཚུ་སེར་འཇིག །

Ra klad (goat brain)heals torn ligaments and tendons. *Lug klad* (sheep brain) cures dizziness and reeling. *Ri dwags klad* (brain ofherbivorous wild animals) stops diarrhea. *Ri bong klad* (rabbit brain) cures dysentery. *Mi klad* reduces swelling and treats disorders of the *chu ser*.

2.8.7 Козий мозг (*ra klad*) лечит жар связок и сухожилий. Бараний мозг (*lug klad*) лечит головокружение и нарушение равновесия. Мозг диких копытных (*ri dwags klad*) останавливает понос. Заячий мозг (*ri bong klad*) лечит гъюзер (*rgyu gzer*). Мозг человека (*mi klad*) убирает отеки и чхусер (*chu ser*).

སྐྱལ་ལྷགས་ཤ་བག་སྤང་གྱུ་སེལ། །བསེ་ཀོ་སྤང་ཀོ་འབྲུམ་ནག་སེལ། །བྱི་བའི་པགས་པས་རྒྱ་ལྷ་འདྲིན། །

... (snake skin) cures vitiligo and *glang shu*. (hide of rhinoceros) and ... (ox) cure small pox.... (rat skin) drains out pus.

2.8.8 Змеиная шкура (*sbrul lpags*) лечит щатра (*sha khra*) и лангшу (*glang shu*). Шкуры носорога (*bse ko*) и слона (*glang ko*) лечат черный друм (*'brum nag*). Мышиная шкурка (*byi ba'i pags pa*) способствует вытягиванию гноя.

མུ་སྲིན་སྐྱེར་མོས་རུས་ཚད་སེལ། །བོང་བྱའི་མྱིག་པས་མུ་འགགས་སེལ། །རྟ་ཡི་མྱིག་པས་སྐན་ནད་སེལ། །རྟ་བོན་པ་ཡིས་
ཉ་ལོག་འཛོམས། །

... (claw of crocodiles) cures hot disorder of the bone.(donkey hooves) cure obstruction of urine, whereas(horse hooves) cure tumors and (fetlock) cures cramps of the calf muscle.

2.8.9 Когти крокодила (*chu srin sder mo*) устраняют жар костей. Ослиное копыто (*bong bu'i rmig pa*) устраняет задержку мочи. Лошадиное копыто (*rta yi rmig pa*) лечит опухоли трен (*skran*). Мозолистый нарост на копытах лошади (*rta bon pa*) лечит ньялог (*nywa log*).

མ་བྱའི་མདོངས་དུག་སློ་རྟག་སེལ། །སོ་བྱའི་སློ་ཡིས་མུ་འགགས་འབྲིགས། །འུག་པའི་སློ་ཡིས་དམུ་མུ་སེལ། །བྱ་མ་བྱའི་
སློས་མངལ་ནད་འབྱེན། །གནའ་བའི་སླུ་ཡིས་དུག་ནད་སེལ། །ར་བྱག་ཚོངས་སླུས་ལྟོག་པ་འཛོམས། །

... (peacock's crown feather) cures poisoning and lung abscesses. (cormarant's feather) cures obstruction of urine. ... (owl feather) cures ascites. (fur of the flying fox) cures disorders of the uterus and aids in delivering a fetus.(bharal/blue sheep fur) cures poisoning.(pubic hair of billy goat) cures *lhog pa*.

2.8.10 Перья павлина (*rma bya'i mdongs*) устраняют отравления и гной из легких. Перья баклана (*so bya'i sgro*) пробивают задержку мочи. Перья совы (*'ug pa'i sgro*) устраняют мучху (*dmu chu*). Шерсть белки (*bya ta byi'i sgro*) вытягивает болезни матки. Шерсть голубого барана (*gna' ba'i spu*) устраняет отравления. Шерсть вокруг мочеоточника козла (*ra thug rmongs spu*) подавляет лхогпа (*lhog pa*).

མི་ལུག་གཉན་གྱི་སེལ་རིམས་སྲུང་། །བ་ལུག་ལུ་སེལ་ཚད་རྫིང་སྲུང་། །

Mi chu (human urine) cures *gnyan* and *srin* disorders. It is also a prophylactic against *rims*. *Ba chu* (cow urine) cleanses *chu ser* disorders and cures chronic hot disorders.

2.8.11 Человечья моча (*mi chu*) устраняет ньен (*gnyan*) и син (*srin*), защищает от рим (*rims*). Коровья моча (*ba chu*) очищает чхусер (*chu ser*) и застарелый жар.

གོད་བྱུན་དྲོད་སྦྱོད་སྐྱོན་བཞིག་སྐྱངས་པ་འགྲུགས། །པག་བྱུན་མ་བྱུ་གཉན་རིམས་མཁྲིས་སྐྱོན་སེལ། །མི་བྱུན་མཁྲིས་སྐྱོན་
དུག་སེལ་སྐྱངས་པ་འཇོམས། །རྟ་སྐྱངས་གྱི་སེལ་མཁྲིས་རླུང་སྐྱུག་པ་གཙོད། །རི་བོང་བྱུན་གྱིས་དུམ་ཚུ་སྲུང་བར་
བྱེད། །བྱི་སྐྱུང་གོང་མོའི་བྱུན་གྱིས་སྐྱངས་པ་འཇོམས། །བྱ་བྱུན་བྱི་བྱུན་གཉིས་ཀྱིས་རྣག་སྐྱ་འབྲེན། །ཕྱག་རོན་བྱུན་གྱིས་
སྐྱངས་པ་རྣག་ཏུ་འགྲུགས། །

Rgod brun (vulture droppings) generate heat, dissolve *skran* and suppurates inflamed swellings. *Phag brun* (pig feces) cure *ma zhu*, *gnyan*, *rims* and *mkhis skran*. *Mi brun* cure *mkhris skran*, act as an antidote against poisons and reduces swelling. *rTa* ... (horse dung) cures *srin* disorder, combined disorder of *mkhris pa* and *rlung*, and stops vomiting. *Ri bong brun* (rabbit dropping) drain ascites. *Khyi* ... (feces of dogs),(wolves) and(Tibetan snow cock) reduce swelling.(dropping of birds) and(rats) drain pus.(pigeon droppings) suppurate inflamed swelling.

2.8.12 Помет грифа (*rgod brun*) порождает тепло, разрушает опухоли трен (*skran*), извлекает отёкшее. Помет свиньи (*phag brun*) устраняет нарушение пищеварения (*ma zhu*), ньен-рим (*gnyan rims*) и желчный трен (*mkhris skran*). Человечий кал (*mi brun*) устраняет желчный трен (*mkhris skran*), отравления, убирает отеки. Лошадиный навоз (*rta sbangs*) уничтожает синбу (*srin*), останавливает рвоту, вызванную лунг (*rlung*) и трипа (*mkhris pa*). Заячий помет (*ri bong brun*) вычищает мучху (*dmu chu*). Помет собаки (*khyi'i brun*), волка (*spyang brun*), улара тибетского (*gong mo'i brun*) убирает отеки. Куриный (*bya brun*) и мышинный помет (*byi brun*) способствует вытягиванию гноя. Голубиный помет (*phug ron brun*) превращает отекаания в гной.

བྱང་པས་རྩ་ཡི་ནད་རྣམས་སྐྱོང་བར་བྱེད། སྤྲིག་སྤྲིན་ལྷ་སྐྱུར་གཉིས་ཀྱིས་ལྷ་འགགས་སེལ། །བསེ་སྐྱུར་བྱིང་བྱིང་བྱ་ལྷས་
སྐྱང་ཐབས་འཛོམས། །སྐྱུ་མའི་འབྲུ་ཡིས་རྩ་བྲག་ཤོར་བ་ལྲོམ། །ན་བུན་བུ་མོས་ལྷང་པ་འཇོག་པ་གཙོད། །ལྷ་བྱི་རྩ་བྱིའི་ཤ་
ཡིས་ཤ་དུག་སེལ། །རྩིགས་པས་སྤྲིན་ནད་དུག་ནད་སེལ་བར་བྱེད། །

.... (blister beetle) cleabse disorders of the channels. *sDig srin* (crab) and ...(water beetles)cure obstruction of urine. ...(dark beetles) and(wingless cockroaches) relieve *glang thabs*. *sPru ma'i 'bu* stops bleeding. ... (snails) stop cerebrospinal fluid discharge. ...(meat of water birds) and(white-throated dippers) cure meat poisoning.(lizard) cures *srin* disorders and poisoning.

2.8.13 Шпанские мушки (*byang pa*) вычищают болезни сосудов. Краб (*sdig srin*) и жуки водяные (*chu sbur*) устраняют задержку мочи. Насекомые незара зеленая (*bse sbur*) и таракан китайский (*bying bying thu lu*) подавляют лангтхаб (*glang thab*). Гусеницы с борщевика (*spru ma'i 'bu*) останавливают кровотечение. Слизни (*na bun bu mo*) отсекают «истекание мозга». Мясо водяной крысы (*chu byi*) и оляпки (*rba byi sha*) устраняют отравление мясом. Ящерица круглоголовка (*rmigs pa*) устраняет болезни синбу (*srin*) и отравления.

སྐྱུན་རྩ་བུ་རམ་གྲང་རྒྱང་སེལ་བའི་རྟ། །ཀ་ར་བྲག་མཁྲིས་ཚ་བ་སེལ་བའི་རྟ། །སྐྱང་རྩེ་ལྷ་སེར་བད་ཀན་སེལ་བའི་རྟ། །

The medicinal vehicle for curing cold and *rlung* disorders is *bu ram* (jaggery), whereas *ka ra* (sugar) is the medicinal vehicle for curing blood, *mkhris pa* and hot disorders. Honey is the medicinal vehicle for curing disorders of the *chu ser* and *bad kan*.

3. Кони лекарств (*smam rta*). Бурам (*bu ram*) – конь, устраняющий холод лунг (*rlung*). Сахар (*ka ra*) – конь, устраняющий жар крови и трипа (*mkhris pa*). Мёд (*sbrang rtsi*) – конь, устраняющий чхусер (*chu ser*) и бекен (*bad kan*).

དེ་དག་སོ་སོའི་སྐྱུན་གྱི་ལྷ་སེལ་བ་སྟེ། །དང་སྐྱོང་རྣམས་ཀྱིས་འདི་ལ་གཅེས་པར་བྱུངས། །ཞེས་གསུངས་སོ། །

There are therapeutic effects of each medicinal substance and all Sages should regard these with the utmost importance”. Thus it was said.

4. Вот свойства каждого из лекарств. Мудрецы будут лелеять [это знание].» Так сказано.

བདུད་ཚི་སྒྲིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་སྐྱེ་བྱེད་ལྷན་པ་བཟླ་བའི་ལེའུ་སྒྲེ་ཉི་ཤུ་པའོ།།

This is the twentieth chapter, which reveals the efficacy of medicinal substances, from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это двадцатая глава «Объяснение свойств лекарств» из «Экстракта амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Men-Tsee-khang ©

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова